

Nr 1

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 60, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen, antaga vid propositionen följande förslag till

- 1) statstjänstemannalag,
- 2) lag om tjänstemän hos kommuner m. fl. (kommunaltjänstemannalag),
- 3) lag om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut,
- 4) lag angående ändring i lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt,
- 5) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister,
- 6) lag angående upphävande av lagen den 17 maj 1940 (nr 331) om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän,
- 7) lag om ändring i brottsbalken,
- 8) lag angående ändring i lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol,
- 9) lag angående ändring i lagen den 20 maj 1955 (nr 261) om avstängning av domare,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester.

Propositionen har, såvitt den angår förslaget till statstjänstemannalag, hänvisats till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott. Sistnämnda del av propositionen har tilldelats andra lagutskottet. Genom överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och andra lagutskottet har propositionen hänskjutits till sammansatt konstitutions- och andra lagutskott. Till det sammansatta utskottet har därjämte hänskjutits

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

2 Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965

1) de likalydande motionerna nr 716 i första kammaren av fru *Hultell m. fl.* och nr 842 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 717 i första kammaren av herrar *Källqvist* och *Dahlén* samt nr 841 i andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 718 i första kammaren av herr *Lidgard m. fl.* och nr 839 i andra kammaren av herr *Björkman m. fl.*,

4) de likalydande motionerna nr 719 i första kammaren av herr *Akerlund* och nr 840 i andra kammaren av herr *Carlshamre m. fl.*,

5) motionen nr 838 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Norderön och *Johansson* i Dockered,

dels ock följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

6) de likalydande motionerna nr 228 i första kammaren av herrar *Hilding* och *Svanström* samt nr 295 i andra kammaren av herrar *Ullsten* och *Mundebo* angående arbetsdomstolens sammansättning,

7) de likalydande motionerna nr 601 i första kammaren av herr *Alexander* *m. fl.* och nr 424 i andra kammaren av fru *Gärde Widemar* angående statstjänstemännens oavsättlighet *m. m.*

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse:

1) Förslag
till
Statstjänstemannalag

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Denna lag äger tillämpning på anställning med staten såsom arbetsgivare och tjänsteman såsom arbetstagare.

Lagen gäller icke statsrådets, högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter, justitiekanslern eller riksdagens ombudsmän. Den är ej heller tillämplig på den som innehar eller uppehåller prästerlig tjänst.

Lagens bestämmelser om tjänst äga motsvarande tillämpning på vikariat, om annat ej anges.

2 §.

I fråga om tjänsteman hos riksdagen eller dess verk skola de befogenheter som enligt denna lag tillkomma Konungen utövas av riksdagen eller organ som riksdagen utser.

3 §.

I anställningsförhållande varå denna lag är tillämplig gäller vad som är bestämt i avtal.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten, arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester;

c) anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i denna lag eller i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Konungens, riksdagens eller myndighets beslutanderätt.

Har avtal träffats i strid mot bestämmelserna i andra stycket, är avtalet i denna del utan verkan.

4 §.

Om förtjänst och skicklighet som grund för tjänstetillsättning och om svenskt medborgarskap som villkor för innehav eller utövande av tjänst gäller vad som är föreskrivet i regeringsformen eller annan författning.

Villkor i fråga om ålder, hälsotillstånd, kunskaper eller utbildning samt andra särskilda villkor för innehav eller utövande av tjänst fastställas, i den mån de ej framgå av särskilda bestämmelser, av Konungen eller behörig myndighet. Om pensionsålder må dock avtal träffas.

Anställning av tjänsteman

5 §.

Om annat ej är särskilt föreskrivet, tillsättes tjänst av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

6 §.

Tjänst som myndighet tillsätter skall kungöras ledig till ansökan, om Konungen ej bestämmer annat.

Kungjord tjänst som myndighet tillsätter må endast den erhålla som sökt tjänsten inom föreskriven tid. Om särskilda skäl föreligga, må även för sent inkommen ansökan prövas.

Om förfarandet i övrigt vid tjänstetillsättning meddelas föreskrifter av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

7 §.

Ordinarie domartjänst tillsättes med fullmakt. Annan ordinarie tjänst tillsättes med fullmakt eller konstitutorial eller, om särskilda skäl föreligga, med förordnande. Övriga tjänster tillsätts med förordnande.

Förordnande meddelas för bestämd tid eller tills vidare. Förordnande tills vidare må meddelas att gälla längst till viss tidpunkt.

8 §.

Den anställde skall erhålla skriftligt bevis om anställningen. Av beviset skall framgå att han är anställd som tjänsteman. Om förordnande avser anställning, vars varaktighet beräknas ej överstiga tre månader (tillfällig anställning), utfärdas anställningsbevis endast om den anställde begär det.

I beviset skall anställningsformen enligt 7 § anges. Om förordnande tills vidare avser tillfällig anställning, skall det anmärkas i beviset.

9 §.

Vikariat skall kungöras ledigt till ansökan endast i de fall det föreskrives av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Vikariat tillsättes med förordnande varvid bestämmelserna i 7 § andra stycket äga tillämpning.

Tjänstemans åligganden

10 §.

Tjänsteman skall ställa sig till efterrättelse instruktion, arbetsordning och andra allmänna bestämmelser om arbetet samt särskilda föreskrifter rörande hans tjänsteutövning.

Oberoende av fastställd arbetsfördelning skall tjänsteman lämna det bi-träde som förman bestämmer.

11 §.

Tjänsteman är skyldig att utöva annan statlig tjänst enligt bestämmelser som Konungen meddelar. Innehavare av ordinarie domartjänst är dock skyldig att utöva endast jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör.

I den mån Konungen föreskriver är tjänsteman hos central förvaltningsmyndighet eller hos myndighet eller inrättning, vilken lyder under central förvaltningsmyndighet, skyldig att utöva tjänst vid myndighet eller allmän

inrättning som icke är statlig men står under tillsyn av förvaltningsmyndigheten. Sådan föreskrift må meddelas endast om särskilda skäl föreligga.

12 §.

Tjänsteman är skyldig att bo i anvisad bostad (tjänstebostad) eller att bo på viss ort, om det föreskrives av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. Sådan skyldighet må föreskrivas endast om det är av väsentlig betydelse för tjänsten.

13 §.

Tjänsteman må ej åtaga sig uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet till hans oväld i tjänsteutövningen. Närmare bestämmelser härom meddelas för vissa fall i lag och i övrigt av Konungen.

14 §.

Tjänsteman må icke utan tillstånd av Konungen uppbära med tjänsten förenade gåvo- eller donationsmedel eller därmed jämförlig förmån.

Arbetskonflikter

15 §.

Vid konflikt om sådant anställnings- eller arbetsvillkor för statstjänsteman som må bestämmas genom avtal må lockout eller strejk vidtagas, om annat ej följer av lag eller avtal. I övrigt är stridsåtgärd som berör bestående anställningsförhållande icke tillåten.

Tjänsteman må delta i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör.

Arbetstagarförening må ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som enligt första stycket icke är tillåten, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid otillåten stridsåtgärd som medlem i föreningen vidtagit. Arbetstagarförening är även skyldig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga otillåten stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Om skyldighet att lämna underrättelse angående arbetsinställelse gälla särskilda bestämmelser.

16 §.

Om från statens sida förfares i strid mot 15 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 15 § tredje stycket, skall staten eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller medlem i arbetstagarförening, om medlemmen deltar i sådan av föreningen anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 15 § första stycket.

Mål om skadestånd enligt första stycket upptages och avgöres av arbetsdomstolen. I fråga om anhängiggörande och utförande av talan gälla bestämmelserna i 13 § lagen om arbetsdomstol, även om målet ej är sådant som avses där.

17 §.

Tjänsteman är icke skyldig att utföra arbete som är föremål för lockout eller för tillåten strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd eller för lovlig blockad vid konflikt om anställnings- eller arbetsvillkor vilket må be-

stämmas genom avtal. Den som står utanför arbetskonflikt skall dock fullgöra sina vanliga tjänsteåligganden. Han är även skyldig att utföra skyddsarbete.

Till skyddsarbete hänföres arbete som fordras för avveckling av verksamheten på ett tekniskt försvarligt sätt eller till förebyggande av fara för människor eller skada på egendom. Lika med skyddsarbete anses arbete som någon är skyldig att utföra på grund av särskild föreskrift i lag.

Åtal och disciplinär bestraffning

18 §.

Brott i tjänsten av den som innehar eller uppehåller ordinarie domartjänst eller tjänst som byråchef eller därmed jämställd eller högre tjänst i statsdepartement, central förvaltningsmyndighet eller länsstyrelse beivras efter åtal.

Konungen äger föreskriva att bestämmelserna i första stycket skola gälla även annan tjänsteman än som anges där.

19 §.

Asidosätter tjänsteman på vilken bestämmelserna i 18 § icke äga tillämpning av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad som åligger honom enligt lag, instruktion eller annan författning, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet, må han dömas till disciplinStraff. Bestämmelserna i 20 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken äga motsvarande tillämpning.

DisciplinStraff äro varning, löneavdrag under högst trettio dagar, suspension i högst tre månader och, för tjänsteman som ej är anställd med fullmakt, avsättning. Till avsättning må dömas endast om tjänstemannen gjort sig skyldig till svårare fel eller icke låtit sig rätta av tidigare bestraffning. Mer än ett disciplinStraff må ej samtidigt ådömas. Konungen äger meddela bestämmelser om inskränkning i tillämpligheten av disciplinStraff.

Om storleken av löneavdrag enligt andra stycket förordnar Konungen.

20 §.

Tjänsteman som kan dömas till disciplinStraff enligt 19 § skall anmälas till åtal, om han är skäligen misstänkt för

- a) brott som avses i 20 kap. 1—3 §§ brottsbalken;
- b) brott som avses i 20 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, såvitt fråga är om tjänsteman som är anställd med fullmakt;
- c) annat brott i tjänsten, för vilket är stadgat fängelse;
- d) brott i tjänsten i annat fall än som avses i a)—c) och det finnes anledning antaga, att talan om enskilt anspråk kommer att föras, eller tjänstemannen bestrider vad som lägges honom till last och tillfredsställande utredning icke kan åstadkommas hos myndigheten.

Konungen må befria från anmälningsskyldighet enligt c) i fråga om brott som avses i 13 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

21 §.

Har åtal väckts mot tjänsteman, må disciplinärt förfarande rörande gärning som omfattas av åtalet ej inledas eller fortsättas. Om verkan av att åtal väckes innan beslut rörande disciplinär bestraffning helt eller delvis verkställts föreskrives i 20 kap. 9 § brottsbalken.

22 §.

Har tjänsteman, som innehar tjänstebostad eller fri bostad, efter åtal eller disciplinärt förfarande dömts till suspension, äger han bo kvar i bostaden, om icke särskilda skäl föranleda annat. Älägges tjänstemannen att flytta, skall han erhålla skälig tid därför.

23 §.

Om disciplinstraff enligt 19 §, åtalsanmälan enligt 20 § och flyttningskyldighet enligt 22 § beslutar den myndighet under vilken tjänstemannen lyder, om Konungen ej bestämmer annat.

Deltaga flera i avgörande som avses i första stycket skola rättegångsbalkens regler om omröstning i överrätt i fråga om ansvar äga motsvarande tillämpning.

24 §.

Innan fråga om disciplinär bestraffning avgöres, skall tillfälle beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det eljest finnes lämpligt, vid muntligt förhör uttala sig om vad som åberopas mot honom. Därvid äger han för sitt försvar anlita biträde som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämpligt för uppdraget.

25 §.

Om åtal och disciplinär bestraffning av tjänsteman som är krigsman samt om åtal för brott i tjänsten av vissa tjänstemän vid riksdagens verk gälla särskilda bestämmelser.

Avstängning m. m.

26 §.

Vidtages åtgärd för att anställa åtal eller inledes disciplinärt förfarande enligt denna lag mot tjänsteman, må han, om den gärning varom är fråga kan antagas medföra avsättning eller om eljest särskilda skäl föreligga, avstängas från utövning av tjänsten med omedelbar verkan, dock icke för längre tid än till dess lagakraftvägande dom eller beslut föreligger. Finnas ej längre skäl för avstängning, skall denna omedelbart hävas.

Beslut om avstängning meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I ärende om avstängning skola bestämmelserna i 23 § andra stycket och 24 § iakttagas.

Om avstängning av domare som misstänkes för brott och om skyldighet för vissa tjänstemän vid riksdagens verk att frånträda utövningen av sin tjänst, om de åtalas för brott i tjänsten, gälla särskilda bestämmelser.

27 §.

Tjänsteman som ej fullgör sin tjänst tillfredsställande må avstängas från utövning av tjänsten med omedelbar verkan, om den bristande tjänstgörigheten beror av sjukdom, vanförhet, lyte eller annat därmed jämförbart förhållande eller om den sannolikt har sådan orsak och tjänstemannen vägrar att låta sig undersökas av läkare som anvisas honom. Finnas ej längre skäl för avstängning, skall denna omedelbart hävas.

8 Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965

Närmare bestämmelser om tillämpningen av första stycket och om läkarundersökning som avses där meddelas av Konungen.

28 §.

Att tjänsteman som förklaras omyndig eller försättes i konkurstillstånd kan vara skyldig att fråntråda utövningen av tjänsten följer av särskilda i lag eller annan författning meddelade bestämmelser.

Anställnings upphörande

29 §.

Tjänsteman må skiljas från tjänsten endast av allmän domstol efter åtal eller av Konungen eller myndighet med stöd av bestämmelse i denna lag.

30 §.

Tjänsteman som är förordnad tills vidare må efter skriftlig uppsägning skiljas från tjänsten. Den som är förordnad för tillfällig anställning må dock med omedelbar verkan skiljas från tjänsten, om anställningen ej varat mer än tre månader i följd.

Uppsägning må ske endast om tjänstemannen visat bristande lämplighet för tjänsten eller det finnes anledning att draga in denna eller uppsägningen av annat skäl är påkallad från allmän synpunkt.

Uppsäges tjänsteman och önskar arbetstagarförening som tjänstemannen tillhör överläggning i saken, skall begäran därom framställas utan dröjsmål. Sker detta, må tjänstemannen ej skiljas från tjänsten förrän överläggningen ägt rum, även om uppsägningstiden gått ut.

31 §.

Tjänsteman är skyldig att avgå från tjänsten vid ålder som anges i avtal om statlig pension.

32 §.

Tjänsteman är skyldig att avgå från tjänsten innan han uppnått den ålder som avses i 31 §, om han

a) till följd av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är för framtiden oförmögen att fullgöra sin tjänst tillfredsställande;

b) till följd av nedsatt arbetsförmåga under två år i följd icke tjänstgjort annat än försöksvis under kortare tid samt medicinalstyrelsen finner det sannolikt att han icke kan återinträda i tjänst inom ytterligare ett år och ovisst hur arbetsförmågan därefter kommer att utveckla sig;

c) genom lagakraftgående dom befunnits skyldig till brott varå avsättning kunnat följa men enligt 33 kap. 2 § brottsbalken överlämnats till särskild vård, dömts till böter eller skyddstillsyn eller förklarats fri från påföljd.

Tjänsteman som är anställd med fullmakt eller konstitutarial är skyldig att avgå från tjänsten, om han är urståndsatt att fullgöra tjänsten tillfredsställande och högst fem år återstå till dess han äger avgå med ålderspension.

Tjänsteman som har rätt till statlig pension men icke uppnått den ålder då han äger avgå med ålderspension må icke åläggas att avgå från tjänsten

enligt första eller andra stycket, om han lämpligen kan förflyttas till eller beredas annan anställning som är förenad med sådan pensionsrätt.

33 §.

Tjänsteman vid utrikesförvaltningen, krigsmakten eller polisväsendet är skyldig att avgå från tjänsten, om det är påkallat med hänsyn till rikets bästa.

Tjänsteman som entledigas enligt första stycket inträder i disponibilitet.

34 §.

Tjänsteman som är anställd med fullmakt eller konstitutorial må förflyttas till annan statlig tjänst som tillsättes med samma anställningsform. Inom krigsmakten må dessutom ordinarie tjänsteman som är krigsman och är anställd med förordnande tills vidare förflyttas till annan ordinarie tjänst som är avsedd för krigsman.

Förflyttning till tjänst hos myndighet inom annat verksamhetsområde må ske endast om arbetsuppgifterna äro likartade eller tjänstemannen i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämpad för tjänsten.

Om förflyttning av den som är utnämnd till domare föreskrives i rege-
ringsformen.

35 §.

Tjänsteman som är anställd med fullmakt, konstitutorial eller förordnande tills vidare äger lämna tjänsten efter skriftlig uppsägning. Den som är förordnad för tillfällig anställning må dock lämna tjänsten omedelbart efter anmälan, om anställningen ej varat mer än tre månader i följd.

36 §.

Tjänsteman som är förordnad för bestämd tid må på egen begäran beviljas avsked före anställningstidens utgång, om särskilda skäl föreligga.

37 §.

Fråga om anställnings upphörande enligt 30 eller 31 §, 32 § första stycket a) eller b), 35 eller 36 § prövas i fråga om tjänst, som Konungen tillsätter, av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer och i annat fall av den myndighet som tillsätter tjänsten. Fråga om anställnings upphörande enligt 32 § första stycket c) eller andra stycket eller enligt 33 § prövas av Konungen.

Fråga om förflyttning av tjänsteman enligt 34 § prövas av Konungen. Fråga om förflyttning till tjänst som tillsättes av samma myndighet som anställt tjänstemannen prövas dock av myndigheten.

38 §.

Om anställnings upphörande utan iakttagande av eljest gällande bestämmelser angående uppsägning för det fall att tjänsteman är eller blir innehavare av annan allmän tjänst och om förening av tjänster meddelar Konungen bestämmelser.

Talan mot myndighets beslut

39 §.

Rätten att föra talan mot myndighets beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelse som meddelats med stöd av lagen må ej inskränkas.

Om talan mot beslut av riksdagens organ meddelas bestämmelser av riksdagen eller organ som riksdagen utser.

Särskilda bestämmelser

40 §.

Kommer riket i krig, må tjänsteman icke utan tillstånd lämna tjänsten. När kriget upphört, skall Konungen, innan nästkommande riksdagssession avslutas, förordna att bestämmelsen icke vidare skall tillämpas.

I den mån Konungen förordnar må tjänsteman, när riket är i krigsfara, icke utan tillstånd lämna tjänsten. Sådant förordnande förfaller om det icke underställes riksdagen inom en månad och godkännes av riksdagen inom två månader efter underställningen. Upphör krigsfaran, skall Konungen upphäva förordnandet innan nästkommande riksdagssession avslutas.

Särskilda bestämmelser äro meddelade om vissa andra anställnings- och arbetsvillkor vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

41 §.

Ytterligare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Om tjänsteman, som vid lagens ikraftträdande innehar eller uppehåller tjänst med vilken äro förenade gåvo- eller donationsmedel eller därmed jämförlig förmån, då äger uppbära förmånen utan avdrag på lönen, må han utan hinder av bestämmelsen i 14 § alltjämt uppbära förmånen.

2) Förslag

till

Lag

om tjänstemän hos kommuner m. fl. (kommunaltjänstemannalag)

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Denna lag äger tillämpning på anställning med kommun såsom arbetsgivare och tjänsteman såsom arbetstagare.

Med kommun likställas i denna lag landstingskommun, municipalsamhälle, kommunalförbund, tingslag, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, hushållningssällskap, allmän försäkringskassa samt, enligt Konungens bestämmande, annan allmän inrättning.

2 §.

I anställningsförhållande varå denna lag är tillämplig gäller vad som är bestämt i avtal.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen, arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester;

c) anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

Har avtal träffats i strid mot bestämmelserna i andra stycket, är avtalet i denna del utan verkan.

3 §.

Vid konflikt om sådant anställnings- eller arbetsvillkor för i denna lag avsedd tjänsteman som må bestämmas genom avtal må lockout eller strejk vidtagas, om annat ej följer av lag eller avtal. I övrigt är stridsåtgärd som berör bestående anställningsförhållande icke tillåten.

Tjänsteman må delta i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör.

Arbetstagarförening må ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som enligt första stycket icke är tillåten, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid otillåten stridsåtgärd som medlem i föreningen vidtagit. Arbetstagarförening är även skyldig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga otillåten stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Om skyldighet att lämna underrättelse angående arbetsinställelse gälla särskilda bestämmelser.

4 §.

Om kommun förfar i strid mot 3 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 3 § tredje stycket, skall kom-

munen eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller medlem i arbetstagarförening, om medlemmen deltagit i sådan av föreningen anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 3 § första stycket.

Mål om skadestånd enligt första stycket upptages och avgöres av arbetsdomstolen. I fråga om anhängiggörande och utförande av talan gälla bestämmelserna i 13 § lagen om arbetsdomstol, även om målet ej är sådant som avses där.

5 §.

Tjänsteman är icke skyldig att utföra arbete som är föremål för lockout eller för tillåten strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd eller för lovlig blockad vid konflikt om anställnings- eller arbetsvillkor vilket må bestämmas genom avtal. Den som står utanför arbetskonflikt skall dock fullgöra sina vanliga tjänsteåligganden. Han är även skyldig att utföra skyddsarbete.

Till skyddsarbete hänföres arbete som fordras för avveckling av verksamheten på ett tekniskt försvarligt sätt eller till förebyggande av fara för människor eller skada på egendom. Lika med skyddsarbete anses arbete som någon är skyldig att utföra på grund av särskild föreskrift i lag.

6 §.

Om tjänsteman, vilken icke är underkastad ämbetsansvar, bryter mot 3 § andra stycket eller åsidosätter vad som åligger honom enligt 5 §, dömes till dagsböter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

3) Förslag

till

Lag

**om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig
arbetsgivares beslut**

Härigenom förordnas som följer.

Arbetstagare må ej föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut rörande hans arbets- eller anställningsvillkor, om han eller arbetstagarförening som han tillhör äger väcka talan i saken vid arbetsdomstolen eller i dess ställe inför skiljemän.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Lagen äger icke tillämpning på beslut som meddelats före lagens ikraftträdande.

4) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt

Härigenom förordnas, *dels* att 3 kap. samt 26—28 §§ lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt skola upphöra att gälla, *dels* att 1, 6, 20, 21 och 29 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Denna lag äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, dock icke beträffande sådana arbetstagare i statens eller kommunernas tjänst, som äro underkastade ämbetsmannaansvar.

Denna lag äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Såsom arbetstagare — — — — — enligt lagen.

6 §.

Om befogenhet för part, som äger förhandlingsrätt *men å vilken bestämmelserna i 3 kapitlet icke äga tillämpning*, att påkalla förlikningsmans medverkan stadgas i lagen om medling i arbetstvister.

Om befogenhet för part, som äger förhandlingsrätt, att påkalla förlikningsmans medverkan stadgas i lagen om medling i arbetstvister.

20 §.

Envar, som vidtagit åtgärd, vilken enligt 3 § *eller 16 § första stycket* ej må äga rum, vare skyldig ersätta skada, som av förfarandet kommit.

Envar, som vidtagit åtgärd, vilken enligt 3 § ej må äga rum, vare skyldig ersätta skada, som av förfarandet kommit.

21 §.

Där de, som äga företräda förening, varom i 2 § sägs, å föreningens vägnar behörigen besluta åtgärd, vilken enligt 3 § *eller 16 § första stycket* ej må äga rum, vare föreningen pliktig ersätta skada, som kommit av åtgärden.

Där de, som äga företräda förening, varom i 2 § sägs, å föreningens vägnar behörigen besluta åtgärd, vilken enligt 3 § ej må äga rum, vare föreningen pliktig ersätta skada, som kommit av åtgärden.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1945:155 och av 29 § se 1940:332.

Sammanfattning konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 15

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av arbetsdomstolen; dock att åtal för förseelse mot bestämmelserna i 16 § andra stycket anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av arbetsdomstolen.

Förening, varom — — — — — beträffande huvudorganisationen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Bestämmelserna i 3 kap. samt 6, 20, 21 och 26—29 §§ i deras hittillsvarande lydelse äga alltjämt tillämpning på parter som vid utgången av år 1965 äro underkastade bestämmelserna. Har icke senast den 31 december 1970 någon av parterna enligt 10 § begärt opartisk ordförande, skall vederbörande huvudorganisation av arbetstagare anses ha enligt 9 § återtagit sin anmälan. Detsamma gäller, om part efter denna lags ikraftträdande framställt sådan begäran och fem år därefter förflutit utan att någon av parterna framställt ny sådan begäran. Organisation som anses ha återtagit sin anmälan skall av socialstyrelsen underrättas härom.

5) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 maj 1920 (nr 245)

om medling i arbetstvister

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 28 maj 1920 om medling i arbetstvister¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För vart och ett av de distrikt, i vilka riket för sådant ändamål av Konungen indelas, förordnar Konungen en förlikningsman med uppgift att, på sätt nedan sägs, medla i tvister mellan arbetsgivare och arbetare; dock att denna lag icke gäller i fråga om arbetsgivare och arbetare, å vilka bestämmelserna i 3 kapitlet lagen om förenings- och förhandlingsrätt äga tillämpning.

För vart och ett av de distrikt, i vilka riket för sådant ändamål av Konungen indelas, förordnar Konungen en förlikningsman med uppgift att, på sätt nedan sägs, medla i tvister mellan arbetsgivare och arbetare.

Därest så — — — — — särskild förlikningsman.

Såsom arbetare — — — — — enligt lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Äldre lydelsen av 1 § gäller även efter nämnda dag i den mån bestämmelserna i 3 kapitlet lagen om förenings- och förhandlingsrätt alltjämt äro i tillämpning.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1945:156.

6) Förslag

till

Lag

**angående upphävande av lagen den 17 maj 1940 (nr 331) om
förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän**

Härigenom förordnas, att lagen den 17 maj 1940 om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän skall upphöra att gälla vid utgången av år 1965.

7) Förslag

till

Lag

om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas, att 20 kap. 4 § och 21 kap. 18 § brottsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 kap.

4 §.

Åsidosätter ämbetsman — — — — — eller suspension.

Är felet — — — — — ett år.

Som tjänstefel anses icke i något fall, att ämbetsman efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör deltagar i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

21 kap.

18 §.

Åsidosätter krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, om ej gärningen utgör tjänstemissbruk eller eljest är särskilt belagd med straff, för *tjänstefel* till disciplinstraff.

Åsidosätter krigsman, som ej är underkastad ämbetsansvar, av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, om ej gärningen utgör tjänstemissbruk eller eljest är särskilt belagd med straff, för *tjänstefel* till disciplinstraff. *Beträffande krigsman, äga bestämmelserna i 20 kap. 4 § tredje stycket motsvarande tillämpning.*

Är felet — — — — — ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

8) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 22 juni 1928 (nr 254)

om arbetsdomstol

Härigenom förordnas, att 1, 2, 4 och 5 §§ lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För upptagande — — — — — i Stockholm.
Om skyldighet — — — — — särskilt stadgat.
Såsom arbetare — — — — — enligt lagen.

Med offentlig arbetsgivare förstås i denna lag staten och arbetsgivare som avses i kommunaltjänstemannalagen.

2 §.

Arbetsdomstolen skall bestå av ordförande och sju ledamöter, av dem en särskild ledamot för tjänstemannamål.

Arbetsdomstolen skall bestå av ordförande och åtta ledamöter. Av ledamöterna skola två vara särskilda ledamöter, en för mål där offentlig arbetsgivare är part och en för tjänstemannamål.

4 §.

Övriga ledamöter, vilka skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga, förordnas av Konungen för två år i sänder, två ledamöter efter förslag av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, två ledamöter efter förslag av landsorganisationen i Sverige och den särskilde ledamoten efter förslag av tjänstemännens centralorganisation. Sistanämnde ledamot skall inträda på arbetarsidan i stället för en av de efter landsorganisationens förslag utsedda ledamöterna vid handläggning av mål, däri tjänstemannaförening, som icke är ansluten till landsorganisationen, eller medlem i sådan för-

Övriga ledamöter förordnas av Konungen för två år i sänder. För dessa ledamöter förordnar Konungen för samma tid ersättare. Ledamöter och ersättare skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga.

Två ledamöter och sex ersättare för dem förordnas efter förslag av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd samt två ledamöter och sex ersättare för dem efter förslag av landsorganisationen i Sverige. För den särskilde ledamoten för mål där offentlig arbetsgivare är part skola förordnas tre ersättare. Vid förordnande av denne ledamot och ersättarna för honom skall iakt-

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1945:159, av 2 och 4 §§ se 1947:90 samt av 5 § se 1947:637.

(Nuvarande lydelse)

ening är part å nämnda sida, såframt icke jämväl till landsorganisationen ansluten förening eller medlem i sådan förening är part å arbetarsidan och tvisten huvudsakligen rör sistnämnda part.

För vardera sidan förordnas enligt samma regler dubbelt så många ersättare som antalet ledamöter.

(Föreslagen lydelse)

tagas, att minst två utses efter förslag av kommunförbund. Även för den särskilde ledamoten för tjänstemannamål skola förordnas tre ersättare. Denne ledamot och två ersättare för honom skola utses efter förslag av tjänstemännens centralorganisation. Den återstående ersättaren skall utses efter förslag av annan huvudorganisation för tjänstemän, som icke är ansluten till landsorganisationen.

Förslag å ----- här avses.

Ledamot eller ersättare, som avses i denna paragraf, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugofem års ålder. Befattningen må ej utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

5 §.

Ledamot eller ersättare, som avses i 4 §, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen utövas av den, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Den särskilde ledamoten för mål där offentlig arbetsgivare är part skall vid handläggning av sådant mål inträda på arbetsgiversidan i stället för en av de ledamöter som förordnats efter förtroenderådets förslag, om icke även annan arbetsgivare är part på arbetsgiversidan och tvisten huvudsakligen rör denne.

Den särskilde ledamoten för tjänstemannamål skall vid handläggning av mål, där tjänstemannaförening som icke är ansluten till landsorganisationen eller medlem i sådan förening är part på arbetarsidan, inträda på arbetarsidan i stället för en av de ledamöter som förordnats efter landsorganisationens förslag, om icke även till landsorganisationen ansluten förening eller medlem i sådan förening är part på arbetarsidan och tvisten huvudsakligen rör sistnämnda part.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Senast meddelade förordnanden för ledamoten för tjänstemannamål och ersättarna för honom skola upphöra att gälla vid utgången av år 1965. För-

Sammanfattning konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 21

slag till nya sådana förordnanden och till de övriga förordnanden, som påkallas i samband med ikraftträdandet, skola avges under år 1965. Giltighetstiden för dessa förordnanden skall begränsas så, att den utlöper samtidigt med giltighetstiden för de vid ikraftträdandet gällande, enligt äldre lydelsen av 4 § meddelade förordnandena.

Äldre bestämmelser om arbetsdomstolens sammansättning skola tillämpas i mål där huvudförhandling påbörjats före lagens ikraftträdande.

9) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 20 maj 1955 (nr 261) om avstängning av domare

Härigenom förordnas, att 8—11 §§ lagen den 20 maj 1955 om avstängning av domare skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Domare, som enligt denna lag är avstängd från utövning av tjänsten, skall vara skyldig att vidkännas det löneavdrag som rätten må bestämma. Dömes han ej till avsättning, äge han uppbära den lön som avdragits.

Konungen äger meddela föreskrifter om de olika slag av löneavdrag, som vid tillämpningen av första stycket må komma i fråga.

Om domare, som enligt denna lag varit avstängd från utövning av tjänsten, ej dömes till avsättning, äge han uppbära den lön som må hava avdragits.

9 §.

Beslut i fråga om avstängning och löneavdrag skall genast gå i verkställighet.

Beslut i fråga om avstängning skall genast gå i verkställighet.

10 §.

Beträffande talan mot beslut i fråga om avstängning och löneavdrag, så ock beträffande rättegången i högre rätt dit sådan fråga fullföljts, skall vad i rättegångsbalken sägs angående häktning äga motsvarande tillämpning; dock skall ej gälla vad i 54 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken stadgas om befrielse från nedsättningsskyldighet för tilltalad, som i målet hålles häktad.

Beträffande talan mot beslut i fråga om avstängning, så ock beträffande rättegången i högre rätt dit sådan fråga fullföljts, skall vad i rättegångsbalken sägs angående häktning äga motsvarande tillämpning; dock skall ej gälla vad i 54 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken stadgas om befrielse från nedsättningsskyldighet för tilltalad, som i målet hålles häktad.

11 §.

Om avstängning och dess hävande samt om beslut rörande löneavdrag skall underrättelse genast lämnas myndighet som äger bestämma om

Om avstängning och dess hävande skall underrättelse genast lämnas myndighet som äger bestämma om domarens tjänstgöring. Utbeta-

Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 23

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

domarens tjänstgöring. Utbetalas lö- las domarens lön av annan myndig-
nen av annan myndighet, skall ock het, skall ock denna underrättas.
denna underrättas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

10) Förslag
till
Lag
angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om
disciplinstraff för krigsmän

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 30 juni 1948 om disciplinstraff för krigsmän¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Den som — — — — — i tjänstgöring.

Under strafftiden skall den som åtnjuter avlöning från krigsmakten vidkännas löneavdrag med belopp, som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter.

Under strafftiden skall den som åtnjuter avlöning från krigsmakten vidkännas löneavdrag med belopp som *Konungen bestämmer*.

Vid beräkning — — — — — tjugofyra timmar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

¹ Senaste lydelse av 4 § se 1964:170.

11) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 maj 1963 (nr 114)

om semester

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 17 maj 1963 om semester skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Denna lag äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av *sådana arbetstagare, för vilka enligt statliga föreskrifter gälla särskilda bestämmelser rörande semester. Från lagens tillämpning är ock undantagen* arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

Denna lag äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att statens och kommunernas tjänstemän får förhandlingsrätt enligt i princip samma regler som gäller för andra arbetstagare. Lön och övriga ekonomiska villkor skall enligt förslaget kunna regleras i kollektivavtal. Förslaget innebär vidare, att lockout och strejk erkännes som tillåtna stridsmedel i intressetvist mellan stat eller kommun, å ena, samt tjänstemannaorganisation, å andra sidan.

Förslag framlägges om en statstjänstemannalag innehållande grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt om en kommunaltjänstemannalag med vissa bestämmelser om kommunaltjänstemännens ställning i arbetsrättsligt hänseende.

Av propositionens innehåll kommer här att i huvudsak redovisas endast de delar av vad *föredragande departementschefen, statsrådet Lindholm*, anfört, som är av omedelbar betydelse för bedömande av motionsyrkandena eller som eljest föranlett utskottet till särskilt yttrande. I övrigt hänvisas till propositionen. Propositionen grundar sig på en promemoria, betitlad »De

offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt» (SOU 1963: 51), som utarbetats av en arbetsgrupp inom civildepartementet.

Motionerna

Motionsyrkandena kommer att redovisas nedan var för sig i sina särskilda sammanhang. Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelser därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionerna I: 716, II: 841, I: 718, II: 840, II: 838, II: 295 och I: 601.

Över motionerna I: 228 och II: 295 har andra lagutskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från arbetsdomstolens ordförande. Redogörelse för yttrandet lämnas härnedan.

Begränsningar i förhandlingsrätten, lagstadgad överläggningsrätt

Departementschefen

Allmän motivering

»En väsentlig fråga under utredningsarbetet har varit huruvida och i vilken utsträckning det bör stadgas *begränsningar i rätten att förhandla och träffa avtal* om offentlig tjänstemans anställningsförhållanden. Som jag tidigare nämnt bör 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt göras tillämplig även på de tjänstemän hos stat och kommun, som är underkastade ämbetsansvar. I denna lag förstås med förhandlingsrätt rätten att påkalla förhandling rörande reglering av anställningsvillkoren ävensom rörande förhållandet i övrigt mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Alla frågor, som förhandlingsrätten sålunda rymmer, kan enligt 1 § lagen om kollektivavtal regleras i sådant avtal och förhandling som öppnas enligt 1936 års lag avser också vanligen att få ett kollektivavtal till stånd. Visserligen medför förhandlingsrätt för ena parten icke någon skyldighet för motparten att sluta avtal. På den privata arbetsmarknaden har arbetsgivarna i allmänhet förbehållit sig rätten att själva bestämma över sina företag. Om ej annat följer av inskränkande bestämmelser i lag eller avtal, anses arbetsgivaren äga själv leda och fördela arbetet, fritt antaga och avskeda arbetskraft samt bestämma om den arbetsskyldighet som åvilar den anställda inom ramen för anställningsavtalet. Eftersom det råder avtalsfrihet i dessa frågor, blir dock arbetsgivarens möjligheter att utöva sina ifrågavarande befogenheter i praktiken beroende av huruvida de anställda och deras organisationer påkallar medinflytande och med vilken kraft de är beredda att genomdriva sina anspråk.

I departementspromemorian föreslås vissa begränsningar i rätten att

träffa avtal mellan stat och kommun, å ena, samt offentlig tjänsteman, å andra sidan. Med avseende på förbudets räckvidd har de offentliga tjänstemännen indelats i tre kategorier. Det längst gående förbudet föreslås skola gälla statens tjänstemän och avser huvudsakligen frågor om tjänstetillsättning, tjänstemans åligganden, disciplinär bestraffning, anställnings upphörande, tjänsteorganisationens utformning, myndighets arbetsuppgifter samt ledningen och fördelningen av arbetet inom myndighet. Den andra kategorien omfattar sådana ämbetsansvariga tjänstemän hos kommun, församling, skogsvårdsstyrelse, hushållningssällskap, allmän försäkringskassa eller annan allmän inrättning vilkas anställningsförhållanden är helt eller delvis reglerade i lag eller annan allmän författning. Beträffande dem föreslås förbudet skola avse dels åligganden i tjänsten och dels sådana författningsmässigt reglerade anställningsvillkor, som enligt vad nyss sagts är för stats-tjänstemännens vidkommande undantagna från avtalsrätt. Med denna bestämning kommer bl. a. kommunalt anställda lärare och läkare, församlingspräster och kyrkomusiker samt lärare vid statsunderstödda privatskolor att vara underkastade i huvudsak samma begränsningar i förhandlingsrättsligt hänseende som statstjänstemännen. Den tredje kategorien slutligen omfattar övriga hos kommun eller allmän inrättning anställda tjänstemän, som har ämbetsansvar. Beträffande dem föreslås förbudet skola avse endast åligganden i tjänsten. Övriga anställningsvillkor, således ej endast lön och ekonomiska förmåner av annan art utan även exempelvis frågor om antagande och entledigande samt disciplinär bestraffning, skall såvitt gäller tjänsteman tillhörande denna tredje kategori kunna bli föremål för behandling enligt 1936 års lag och reglering i kollektivavtal.

Även enligt min mening finns inom det offentliga tjänstemannaområdet vissa frågor, som ej lämpligen bör regleras i kollektivavtal. Jag åsyftar härvid i första hand sådana frågor av rent eller övervägande organisatorisk art som vad slags verksamhet det allmänna skall bedriva och hur denna verksamhet lämpligen bör handhas. Det torde ej heller vara föremål för delade meningar att det i princip bör ankomma på statsmakterna och, inom det kommunala området, kommunernas beslutande organ att besluta i dylika frågor oberoende av organisationer, som främst företräder de anställdas intressen som löntagare. I och för sig torde väl stat och kommun utan stöd av lagbestämmelser, som inskränker avtalsfriheten, kunna förbehålla sig bestämmanderätten i dessa frågor på samma sätt som arbetsgivarna i allmänhet kunnat det på den privata arbetsmarknaden. Såsom framhålles i departementspromemorian bör emellertid det allmännas möjligheter att hävda sin bestämmanderätt i hithörande frågor ej bero av i vad mån dess förhandlingsorgan lyckas hålla frågorna utanför avtalsreglering. Jag anser därför att i lag bör meddelas förbud mot avtal om den offentliga tjänsteorganisationens utformning, offentlig myndighets arbetsuppgifter samt ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten. Det synes icke fin-

nas anledning att, såsom skett i departementspromemorian, undantaga den icke reglerade kommunala förvaltningen från detta förbud.

Vid övervägande av frågan om ytterligare begränsningar i avtalsfriheten är påkallade har man att beakta, att, såvitt gäller statens tjänstemän, grundläggande bestämmelser om antagande och entledigande för närvarande finnes i grundlag. Jag åsyftar regeringsformen § 28 om befodringsgrunder vid statliga tjänstetillsättningar och § 36 om oavsätlighet. Riksdagen har som vilande antagit förslag till sådan ändring av det sistnämnda stadgandet att grundlagsenlig oavsätlighet tillkommer endast domare (prop. 1964: 140, KU 19). Enligt förslaget skall emellertid grundläggande bestämmelser i övrigt om statstjänstemännens rättsställning givas i lag. Vid förslaget framläggande för riksdagen yttrade föredragande departementschefen, att de samhällsintressen som är förenade med en självständig och oväldig kår av förvaltningstjänstemän borde tillgodoses genom att i nämnda lag meddelades utförliga och specificerade bestämmelser om skydd för statstjänsteman mot godtyckligt eller eljest obehörigt avsked. Allmänna intressen talar sålunda för att frågor om antagande och entledigande av statstjänsteman liksom hitintills regleras i offentlighetsordning och således utan rätt att träffa avtal därom; att förutsättningarna för entledigande bestämmas i lag ligger även i de anställdas intresse. Om avtal ej bör få träffas om statstjänstemans åligganden i tjänsten och villkoren för entledigande, torde avtal ej heller böra tillåtas i frågor som avser disciplinär bestraffning av statstjänsteman. Av det anförda framgår att jag i likhet med flertalet remissinstanser i det stora hela ansluter mig till departementspromemorians förslag om begränsning av rätten att förhandla om statstjänstemännens anställningsvillkor. Med hänsyn till arten av de arbetsuppgifter som åvilar tjänstemän tillhörande den andra av mig i det föregående omnämnda kategorien bör även för dessa tjänstemän gälla i huvudsak samma begränsning av förhandlingsrätten.

Vad härefter angår tjänstemän tillhörande den tredje tjänstemannakategorien, d. v. s. i huvudsak tjänstemän inom den icke reglerade kommunala förvaltningen, har kommunförbunden framställt invändningar mot vad i departementspromemorian föreslagits om förhandlingsområdets utformning såvitt gäller dessa tjänstemän samt yrkat förbud mot avtal om tjänstetillsättning, disciplinära åtgärder och villkoren för anställnings uppnörande. Detta yrkande kan jag ej biträda. Rättsförhållandet mellan kommunerna och deras tjänstemän har hitintills betraktats som i princip privaträttsligt grundat. Visserligen är anställningsvillkoren i allmänhet bestämda i reglementen antagna av kommunernas fullmäktige. Kommunernas normaltjänstereglementen har dock tillkommit efter överenskommelser med personalorganisationerna. Tjänstemans skyldighet att underkasta sig av fullmäktige beslutade ändringar av anställnings- och avlöningsvillkor förutsätter att sådan överenskommelse träffats. Reglementena är visserligen enligt gällande

rätt icke att anse som kollektivavtal, i vart fall icke såvitt angår tjänstemän med ämbetsansvar, och lockout och strejk kan ej vidtagas mot eller av tjänstemännen. De kommunala förhandlingsordningarna erkänner emellertid uppsägning som stridsåtgärd och föreskriver vid sådan uppsägning i stället för de i reglementena stadgade uppsägningstiderna en för alla tjänstemän enhetlig ömsesidig uppsägningstid av en månad. Uppenbart är att de kommunala tjänstereglementena och förhandlingsordningarna i realiteten ger kommunaltjänstemännen och deras organisationer i allt väsentligt samma inflytande över anställningsvillkoren som om dessa reglerats i kollektivavtal. Förbud mot avtal om tjänstetillsättning, disciplinära åtgärder och villkor för anställnings upphörande skulle innebära att en offentligrättslig reglering infördes på ett område som hitintills lämnats fritt för enskilda avtal och som för närvarande regleras genom överenskommelser, vilka står kollektivavtalet nära. Det saknas enligt min mening bärande skäl att företaga en sådan ändring samtidigt som man ger statens tjänstemän full förhandlingsrätt beträffande deras ekonomiska anställningsvillkor. I vart fall kan ej ifrågakomma att — såsom kommunförbunden i första hand yrkar — frågor om tjänstetillsättning, disciplinmedel och anställnings upphörande genom tvingande lagregler föres utanför avtalsområdet och överlämnas till kommunernas bestämmanderätt. Antingen bör frågorna regleras i lag eller bör det finnas möjligheter för tjänstemännen och deras organisationer att utöva det inflytande som förhandlingsrätt enligt 1936 års lag innebär. Ett särskilt skäl att ej begränsa avtalsfriheten är att kommunernas tjänstemän i motsats till statens i allmänhet — om man bortser från de fall där kommunal besvärnsnämnd finnes inrättad — ej äger anföra förvaltningsbesvär över beslut om anställande och entledigande utan är — vid sidan av utvägen att anhängiggöra talan vid de allmänna domstolarna — hänvisade till de restriktivt utformade kommunalbesvärerna. Tillåtes kollektivavtal i dessa frågor, kan enskild tjänsteman få sin rätt prövad i arbetsdomstolen.

Som en lösning att komma under övervägande i sista hand föreslår kommunförbunden, att den i departementspromemorian föreslagna lagen om statens tjänstemän, vilken innehåller regler om sådana anställningsvillkor varom avtal ej må träffas, kompletteras med bestämmelser om kommunernas tjänstemän. Ej heller detta förslag anser jag mig böra biträda. Det synes icke föreligga förutsättningar för att i en gemensam lag sammanföra bestämmelser om statens och kommunernas tjänstemän. Som jag förut nämnt är de givna stats- och förvaltningsrättsliga utgångspunkterna för en reglering av anställningsvillkoren icke desamma för statens tjänstemän som för kommunernas. Härtill kommer att de kommunala verksamhetsområdena i hög grad skiljer sig från det statliga och att de även sinsemellan företer betydande olikheter. Slutligen skulle en reglering i lag av förhållandet mellan kommunerna och deras anställda efter förebild av den statliga tjänstemannalagen kunna anses inkräkta på den kommunala självstyrelsen.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att jag sålunda i det stora hela ansluter mig till departementspromemorians av flertalet remissinstanser tillstyrkta förslag om förhandlings- och avtalsområdets utformning, ehuru med den jämkningen att avtalsförbudet såvitt gäller organisationsfrågor utsträcker sig till avse hela det offentliga tjänstemannaområdet. Jag avser att i det följande upptaga frågan om den närmare bestämningen av tjänstemannabegreppet inom offentlig förvaltning. Beträffande olika detaljfrågor om vad som är att hänföra till det avtalsfria området har delade meningar yppats och jag återkommer härtill vid behandlingen av de olika lagbestämmelserna. I stort sett bör dock även i dessa frågor promemorian vara vägledande. Såsom arbetsdomstolens ordförande framhållit synes det principiellt riktigt att begränsa avtalsområdet så att man ej senare på grund av då vunnna erfarenheter nödgas ytterligare inskränka detsamma.

Skulle avtal komma att träffas i strid mot avtalsförbudet bör givetvis avtalet i den delen vara utan verkan. Enligt gällande processuella regler torde arbetsdomstolen vara skyldig att ex officio pröva, huruvida en omtvistad kollektivavtalsbestämmelse angår ett ämne, varom avtal ej må träffas, och, om så befinnes vara fallet, avvisa målet. Arbetsdomstolens ordförande har — liksom hans företrädare i yttrande över förhandlingsrättsutredningens betänkande — uttalat betänkligheter mot att domstolen skulle på detta sätt tvingas kontrollera, att statens förhandlingsorgan icke överskrider de gränser som i det allmännas intresse drages för förhandlingsrätten. Enligt min mening bör det emellertid ej möta något principiellt hinder mot en dylik officialprövning från arbetsdomstolens sida. Redan enligt gällande rätt åligger det domstolen en sådan prövningsskyldighet, t. ex. i fråga om kollektivavtals ogiltighet av den anledningen att arbetstagare har ämbetsansvar, och domstolen har också i sin praxis förklarat kollektivavtal vara av nämnda anledning ogiltigt i omtvistat hänseende, oaktat part ej gjort påstående därom. Sett ur praktisk synpunkt kan det uppenbarligen medföra olägenheter, om en rättegång rörande tolkningen av ett avtal, som parterna på ömse sidor anser bindande, leder till en förklaring från domstolens sida att avtalet i viss del är ogiltigt. Särskilt är detta fallet om endera parten gör gällande att avtalet under sådana omständigheter även i övrigt är ogiltigt på grund av att en väsentlig förutsättning för detsamma brustit. Givetvis ökar dessa olägenheter om parterna har svårt att på förhand avgöra om ogiltighetsgrund föreligger och det skall ej förnekas, att den föreslagna gränsdragningen mellan frågor varom avtal må träffas och övriga frågor stundom kan vålla tvekan vart ett visst ämne är att hänföra. Trots detta är jag ej beredd att — såsom arbetsdomstolens förutvarande ordförande ifrågasatt i sitt yttrande över förhandlingsrättsutredningens betänkande — föreslå en begränsning av arbetsdomstolens prövningsskyldighet i förevarande hänseende till fall där part gör gällande att kollektivavtalet är ogiltigt därför att det avser fråga varom avtal ej må träffas. En sådan be-

gränsning skulle kunna medföra att de avtalsslutande parterna icke med samma omsorg som eljest prövade om viss fråga hör till avtalsområdet eller ej. Arbetsdomstolen bör därför i princip vara skyldig att självmant pröva huruvida statliga och kommunala förhandlingsorgan överskridit gränserna för sin befogenhet. Såsom arbetsdomstolens nuvarande ordförande förut-satt bör dock hinder ej möta, att denna granskningsskyldighet begränsas till de omtvistade delarna av avtalet.

Fråga har uppkommit om tjänstemännen och deras organisationer bör tillförsäkras *rätt till överläggning* med offentlig myndighet i frågor, som är förbehållna arbetsgivarens bestämmanderätt. Departementspromemorians förslag att gällande bestämmelser om rätt till sådan överläggning upphäves utan att ersättas av motsvarande regler har mött gensagor dels från vissa myndigheter, dels och i synnerhet från organisationshåll. När det gäller att taga ställning till denna fråga torde till en början böra beaktas att gällande författningar om förhandlingsrätt med speciell innebörd för ämbetsansvariga tjänstemän på sin tid tillkom som ersättning för att dessa tjänstemän undantogs från den allmänna förhandlingsrätten enligt 1936 års lag. Genom att denna lag nu göres tillämplig på samtliga arbetstagare i allmän tjänst, blir de ämbetsansvariga tjänstemännen i tillfälle att öva samma inflytande som övriga arbetstagare över de från arbetstagsynpunkt mest väsentliga arbets- och anställningsvillkoren nämligen lön och övriga med tjänsten förenade ekonomiska förmåner. Det är vid sådant förhållande icke lika angeläget att beträffande övriga arbets- och anställningsvillkor upprätthålla bestämmelser om rätt till överläggning.

Erfarenheten har visat att det bereder vissa svårigheter att skilja mellan avtalsförhandlingar och överläggningar i syfte att framföra synpunkter och önskemål. Dessa svårigheter framträder särskilt, om ena parten har rätt att påkalla överläggning och motparten är underkastad en däremot svarande skyldighet att ingå i svaromål. På det offentliga tjänstemannaområdet skulle en dylik ordning lätt medföra risk för att avtal komme att träffas om frågor, som är förbehållna offentligrättslig reglering. De nuvarande bestämmelserna om överläggningsrätt har visat sig svåra att tillämpa, särskilt i vad avser skyldighet för statlig och kommunal myndighet att delgiva tjänstemännens organisationer förslag och utkast till nya eller ändrade villkor. Tjänstemännens centralorganisation har också i sitt remissvar hänvisat till de svårigheter som är förknippade med delgivningsplikt för myndighet och förklarat sig icke påyrka att sådan plikt föreskrives. Av denna enligt min mening välgrundade ståndpunkt synes följa, att det bör överlämnas åt myndigheterna att själva avgöra i vilken utsträckning överläggning med organisationerna är påkallad i frågor varom avtal ej må träffas. Det synes mig icke vara en lämplig ordning att, såsom nyssnämnda organisation föreslår, statliga och kommunala myndigheter ålägges att på framställning av organisation upptaga överläggning med organisationen i varje fråga varom

avtal ej får träffas, innan myndigheten fattar beslut i ärendet. I mindre viktiga ärenden måste det vara myndigheterna obetaget att fatta beslut utan iakttagande av en förhållandevis omständlig överläggningsprocedur.

Uppenbarligen är det vanskligt att uppställa en regel för myndigheternas handlande i förevarande hänseende. Varje sådan regel ger lätt upphov till meningsskiljaktigheter om tillämpningen och vid en oriktig tillämpning från myndighets sida kan dess beslut, även om det är i sak riktigt, komma att efter besvär undanröjas såsom tillkommet i formellt oriktig ordning. Trots dessa betänkligheter mot en lagfäst överläggningsrätt skulle jag måhända vara beredd att föreslå ett dylikt institut, om det funnes anledning befara att myndigheterna icke självmant kommer att upptaga överläggningar i ärenden, där tjänstemännen och deras organisationer har grundade anspråk på att få framföra sina synpunkter och önskemål. Det torde dock ej finnas skäl för dylika farhågor. Det måste ligga i de offentliga arbetsgivarnas eget intresse att taga initiativ till överläggning i mera väsentliga frågor rörande den offentliga administrationens utformning och verksamhet. Även utan särskilda bestämmelser om överläggningsplikt för offentliga arbetsgivare kommer organisationerna att indirekt åtnjuta visst rättsligt skydd för sitt intresse av att få komma till tals med motparten i frågor utanför avtalsområdet. Har kollektivavtal om löner o. d. träffats under vissa bestämda förutsättningar med avseende på organisation och arbetsuppgifter, lär nämligen under avtalstiden väsentlig ändring av vad sålunda är förutsatt ej kunna genomföras utan att förhandlingar upptages med tjänstemännens organisationer om de ändringar i löner och annat som de nya förhållandena kan påkalla och organisationerna får därvid tillfälle att framföra synpunkter även i frågor varom avtal ej må träffas. Jag förutsätter vidare att myndigheterna, även om de ej har anledning att taga initiativ till överläggningar, likväl kommer att vara lyhörda för önskemål från organisationernas sida att få framföra synpunkter och önskemål innan ärenden avgöres.

I detta sammanhang bör erinras om den form för fortlöpande kontakter mellan myndigheter och anställda som samarbetet inom företagsnämnder utgör. Genom företagsnämnder har man velat tillgodose bl. a. de anställdas krav på insyn i verksamheten och det är förutsatt att man i företagsnämnderna samråder om för verket och dess personal väsentliga frågor. Utan starka skäl bör de offentliga myndigheterna ej underkastas en ordning som innebär — förutom skyldighet att förhandla enligt 1936 års lag om löner o. d. och att hålla personalen genom företagsnämnder informerad om verksamheten i övrigt — jämväl plikt att överlägga med organisationerna beträffande anställningsförhållanden förbehållna offentlighetsrättslig reglering. Då jag ej blivit övertygad om behovet av en sådan överläggningsplikt, ansluter jag mig till departementspromemorians förslag i denna del. Däremot kan det vara lämpligt att ålägga myndighet överläggningsplikt vid handläggningen av viss speciell fråga varom myndigheten äger besluta. Så-

som framgår av det följande föreslår jag skyldighet för företrädare för Kungl. Maj:t och för statlig myndighet att på begäran upptaga fråga om uppsägning av tjänsteman till överläggning med tjänstemannens organisation.»

Specialmotivering 3 § statstjänstemannalagen

»I likhet med det övervägande antalet remissinstanser godtager jag de i paragrafen avsedda begränsningarna i förhandlings- och avtalsrätten för statstjänstemännen. Utöver vad jag anfört i den allmänna motiveringen vill jag framhålla följande.

Förbudet att träffa avtal om anställnings- eller arbetsvillkor som sägs under c) avser bl. a., vilken av de i 7 § angivna anställningsformerna som skall användas vid tillsättning av viss tjänst.

Under förbudet att avtala om inrättande av tjänst faller fråga huruvida tjänsten skall vara ordinarie, extra ordinarie, extra o. s. v. samt om tjänsten skall vara heltids- eller deltidstjänst. När i paragrafen talas om förbud mot avtal om — förutom särskilt angivna organisationsfrågor — jämväl tjänsteorganisationens utformning i övrigt avses härmed exempelvis frågor om den organisatoriska uppbyggnaden av ett verk, myndighets stationeringsort och geografiska verksamhetsområde samt inrättande av vikariat. Såsom en personalorganisation framhållit bör hinder icke möta att träffa avtal om att vissa tjänster med väsentligen samma arbetsuppgifter i avlöningshänseende fördelas enligt visst kvotssystem, dock utan att detta får inkräkta på arbetsgivarens bestämmanderätt rörande tjänsters inrättande. Den föreslagna lagtexten uppställer icke heller något sådant hinder.

Med anledning av yrkandet från bl. a. några personalorganisationer, att avtal skall få träffas om arbetstidens förläggning, erinrar jag om att på den privata arbetsmarknaden arbetsgivaren ej sällan förbehållit sig bestämmanderätten i denna fråga. En personalorganisation har också framhållit, att det inom sådana områden där tjänstgörings- och turlistor förekommer kan vara nödvändigt för driftens upprätthållande att myndigheten har det slutliga avgörandet när det gäller arbetstidens förläggning. För egen del anser jag det icke kunna komma i fråga, att den offentlige arbetsgivaren avhänder sig bestämmanderätten beträffande arbetstidens förläggning på sådana områden som exempelvis försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Även om behovet av en ensidig reglering kan synas vara mindre framträdande på andra områden, finner jag det likväl icke vara möjligt att härvidlag göra skillnad mellan olika förvaltningsområden. Uppenbart är emellertid, att arbetstidens förläggning är av väsentlig betydelse för de anställda och att arbetsgivaren fördenskull liksom hittills vid behov bör samråda med personalen — inom företagsnämnder eller på annat sätt — innan större förändringar vidtages. I anslutning till ett uttalande från en personalorganisation beträffande undervisningsväsendet vill jag ut-

tala, att frågan om lärarpersonalens undervisningsskyldighet mätt i antal undervisningstimmar icke avser arbetstidens förläggning utan i stället arbetstidens längd och att hinder således ej föreligger att träffa avtal härom. Däremot avser fråga om skolårets och feriernas längd och förläggning ämne varom avtal ej må träffas.

I fråga om förbudet mot avtal om rätt till annan ledighet än semester vill jag understryka, att avtalsförbudet avser endast frågor huruvida och i vilken omfattning ledighet bör beviljas men däremot ej frågan om lön eller andra förmåner under beviljad ledighet.

Slutligen vill jag nämna, att frågor om skyldighet att bära tjänstedräkt ej hör till avtalsområdet utan är avsedda att regleras genom föreskrifter som avses i 10 § första stycket.»

Specialmotivering 2 § kommunaltjänstemannalagen

»Stadgandet, som motsvarar 2 § i promemorieförslaget, innebär i jämförelse med detta förslag en utvidgning av det avtalsförbudna området. För motiven till den av mig föreslagna paragrafen har jag redogjort i den allmänna motiveringen. Beträffande den närmare innebörden av punkterna b) och c) får jag hänvisa till vad jag anfört under 3 § statstjänstemannalagen och får därjämte tillägga följande.

Förbudet under b) mot avtal om myndighets arbetsuppgifter samt om ledningen och fördelningen av arbetet inom myndighet syftar till att förbehålla den offentlige arbetsgivaren rätten att, utan att vara bunden av förhandlingsskyldighet med tjänstemännens organisationer, inom ramen för anställningsavtalet bestämma om tjänstemannens arbetsuppgifter och vad tjänstemannen i övrigt har att iakttaga i sin tjänsteutövning d. v. s. tjänstemans åligganden i tjänsten. Jag är medveten om att det kan uppkomma tvekan om i vilken utsträckning arbetsgivaren äger med stöd av detta stadgande vägra att inlåta sig på förhandling. I händelse tvist uppkommer här, om, kan efter anmälan av förlikningsman frågan komma att prövas av arbetsdomstolen enligt 6 § andra stycket lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister. När det gäller förhållandena på den privata arbetsmarknaden har arbetsdomstolen i en rad mål om tolkning och tillämpning av kollektivavtal haft att taga ställning till frågan vilka befogenheter som tillkommer arbetsgivare vid utövandet av företagsledning och arbetsledning. Arbetsdomstolens praxis bör kunna ge ledning vid tillämpningen av ifrågakommande förbudsbestämmelse.»

M o t i o n e r

I motionerna I: 716 och II: 842 har hemställts bl. a.,

- 1) att 2 § kommunaltjänstemannalagen måtte erhålla följande lydelse:
»Avtal må ej träffas om tjänstemans åligganden i tjänsten.

Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 35

Avtal må ej heller träffas om sådana i lag eller annan allmän författning reglerade anställningsförhållanden, som angå

a) tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande;

b) tjänsters inrättande och uppförande på ordinarie och icke-ordinarie stat, indragning och förändring av tjänster eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

c) myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten samt rätt till annan ledighet än semester.

Har avtal träffats i strid mot vad i denna paragraf stadgas, är avtalet i sådan del utan verkan.»

2) att riksdagen måtte vidtaga motsvarande ändringar i statstjänstemannalagen i fråga om arbetstidens förläggning, samt

3) »att riksdagen måtte uttala betydelsen av en reell överläggningsrätt i frågor, varom avtal ej må träffas.»

I motionerna *I: 717* och *II: 841*, har hemställts dels att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta bl. a., »att avtal må kunna slutas om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester samt att arbetstagarorganisation skall äga lagfäst rätt att påkalla överläggning i frågor varom avtal icke må slutas samt att myndighets beslut i sådan fråga, därest organisation begärt överläggning, icke må fattas förrän överläggning ägt rum», dels att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig författningstext.

I motionerna *I: 718* och *II: 839* har hemställts,

»1) att i statstjänstemannalagen 3 § 2 st. b) orden »arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester» utgår; samt

2) att kommunaltjänstemannalagen 2 § erhåller följande lydelse:

»I anställningsförhållande varå denna lag är tillämplig gäller vad som är bestämt i avtal.

Avtal må ej träffas om tjänstemans åligganden i tjänsten.

Avtal må ej heller träffas om sådana i lag eller annan allmän författning reglerade anställningsförhållanden, som angå

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter samt ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen;

c) tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

Har avtal träffats i strid mot bestämmelserna i andra och tredje styckena, är avtalet i denna del utan verkan.»

Statstjänstemans oavsättlighet, tillsättning av tjänst

Innehavare av domarämbete liksom andra ämbets- och tjänstemän ända som enligt 35 § regeringsformen har förtroendesysslor kan jämlikt 36 § regeringsformen i dess nu gällande lydelse skiljas från tjänsten endast av allmän domstol. Bestämmelsen har ansetts gälla dem som tillsatts genom fullmakt. Avsättningsförbudet är kombinerat med ett förbud att förflytta en befattningshavare till annan tjänst mot hans vilja. Medgivande till förflyttning har emellertid i praxis inte ansetts erforderligt i det särskilda fallet. I samband med nya löner regleringar har nämligen, även för fullmakts-havare, stadgats en ganska vittgående förflyttningsskyldighet. Enligt statens allmänna avlöningsreglemente är sålunda innehavare av ordinarie tjänst skyldig att låta förflytta sig dels till annan stationeringsort, dels till annan ordinarie tjänst vid det verk han tillhör, dock utan rubbning av de ekonomiska förmånerna. Samtidigt stadgas att innehavare av ordinarie domartjänst må underkastas sådan förflyttning endast om Kungl. Maj:t anser organisatoriska skäl påkalla förflyttningen.

Oavsättliga är i princip också de tjänstemän som tillsatts med konstitutorial, eftersom dessa kan skiljas från tjänsten endast på grund av fel eller försummelse i tjänsten.

Enligt det av riksdagen såsom vilande antagna förslaget till ny lydelse av 36 § regeringsformen tillkommer grundlagsstadgad oavsättlighet och förflyttningsskydd endast domare. Beträffande övriga med fullmakt eller konstitutorial tillsatta tjänstemän kommer enligt det genom förevarande proposition framlagda förslaget till statstjänstemannalag att finnas ett i huvudsak oförändrat — om än icke grundlagsfäst — avsättningsförbud. Enligt samma förslag blir tjänsteman, som är anställd med fullmakt — dock icke domare — eller konstitutorial, skyldig låta förflytta sig till annan statlig tjänst som tillsättes med samma anställningsform. Förflyttning till tjänst hos myndighet inom annat verksamhetsområde får dock ske endast om arbetsuppgifterna är likartade eller tjänstemannen i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämplig för tjänsten.

Som innehavare av den styrande makten organiserar Kungl. Maj:t stats-tjänsten. Det är således Kungl. Maj:t som bestämmer, vilka ämbeten och tjänster som skall finnas, hur göromålen skall fördelas mellan dem, vilka kompetensfordringar som skall ställas på tjänstens innehavare samt hur och av vem tjänster skall tillsättas. Kungl. Maj:t är emellertid i dessa avseenden bunden av vad som kan vara stadgat i grundlag eller allmän lag ävensom av de av riksdagen beviljade anslag och bestämmelser knutna som villkor vid av riksdagen antagna och av Kungl. Maj:t accepterade lönestater. Enligt 4 § statens allmänna avlöningsreglemente inrättas ordinarie tjänster samt extra ordinarie tjänster i lönegraderna Ae 20—27 och Be 1—10 av Kungl.

Maj:t med stöd av riksdagens beslut. Kungl. Maj:t må dock i vissa i bestämmelsen angivna fall utan att frågan underställes riksdagen besluta om tillfällig ökning av antalet tjänster som där avses. Andra extra ordinarie tjänster än de nämnda samt aspiranttjänster och extra tjänster må enligt den nämnda bestämmelsen, där ej annat följer av beslut eller bestämmelser meddelade av Kungl. Maj:t, inrättas och lönegradsplaceras av vederbörande myndighet.

Departementschefen

Specialmotivering 6 § statstjänstemannalagen

»Såsom föreslagits i departementspromemorian bör lagen innehålla grundläggande bestämmelser om förfarandet då myndighet har att tillsätta tjänst. De frågor som härvid träder i förgrunden är i vilka fall tjänst skall kungöras ledig till ansökan samt ansökningsförfarandets rättsverkningar.

Den i promemorian föreslagna regeln att tjänst, som tillsättes av myndighet, skall ledigförklaras, om ej Kungl. Maj:t annat bestämmer, har lämnats utan erinran under remissbehandlingen och även jag biträder detta förslag. Det torde ej vara möjligt att i lagen närmare angiva i vilka fall undantag från huvudregeln bör förekomma. Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta tjänst utan ledigförklaring bör kunna meddelas såväl generellt som för visst fall. Generellt bemyndigande bör kunna ifrågakomma exempelvis vid antagning av aspiranter, vid tillsättning av tjänst i reglerad befordringsgång samt vid förordnande på lägre icke-ordinarie tjänst och på arvodesbefattning. Nuvarande förfarande vid tillsättning av militär och civilmilitär personal bör också kunna bibehållas. Liksom för närvarande bör det vidare vid vissa verk finnas möjlighet att tillsätta tjänst genom beslut om förflyttning. Befogenheten för Kungl. Maj:t att i det särskilda fallet besluta om avsteg från huvudregeln om ledigförklaring avser särskilt sådana fall som då en tjänst eller en grupp av tjänster uppflyttas i högre lönegrad.

Då en tjänst som myndighet tillsätter kungjorts ledig, bör av praktiska skäl och ordningsskäl i princip gälla att endast den som sökt tjänsten inom föreskriven tid må erhålla densamma. Vad nu sagts innebär dock icke att ledigförklaring medför rätt för någon sökande att få tjänsten. Det måste stå myndigheten fritt att icke tillsätta tjänsten med någon av de sökande. Härav följer enligt min mening, att myndigheten, sedan dess beslut att icke tillsätta tjänsten vunnit laga kraft, bör äga ledigförklara tjänsten på nytt. Har myndigheten denna befogenhet, bör myndigheten också äga rätt att beakta för sent inkommen ansökan. Detta bör dock få ske endast om särskilda skäl föreligger. Vad sålunda anförts om ansökningsförfarandets rättsverkningar bör gälla så snart myndighet ledigförklarat tjänst, som den äger tillsätta, och således även i det fall att myndigheten tillgripit ledigförklaring oaktat skyldighet därtill ej förelegat. Bestämmelserna i paragra-

fens andra stycke om ansökningsförfarandets rättsverkningar har utformats i enlighet med det anförda; uttrycklig bestämmelse om myndighets rätt att ledigförklara tjänst på nytt torde icke erfordras.

Som sökande bör anses envar som sökt tjänsten inom föreskriven tid, även om han icke vid ansökningstidens utgång fullgjort allt som sökande har att iakttaga, exempelvis om han underlåtit att inkomma med meritförteckning, åldersbetyg e. d. Om en tjänst ledigförklaras på nytt, bör den som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet och inte återkallat sin ansökan anses kvarstå som sökande.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om förfarandet i övrigt vid tjänstetillsättning, bl. a. bestämmelser som tillgodoser sökandes intresse av att kunna få kännedom om myndighets beslut i tillsättningsärenden.»

Motioner

I motionerna I: 601 och II: 424 har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning enligt i motionerna angivna riktlinjer om garantier för oavsätlighetsprincipens tillämpning i samband med inrättande av nya tjänster.

Stridsåtgärder, samhällsfarliga konflikter

Departementschefen

Allmän motivering

»En reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt, som innebär att anställningsvillkor för dessa arbetstagare regleras i avtal, aktualiserar frågan om rätt till *fackliga stridsåtgärder* i intressetvister inom det offentliga tjänsteområdet. Fria kollektivavtal förutsätter tillgång till antingen effektiva fackliga påtryckningsmedel eller någon form av skiljenämnds-förfarande i intressetvister. Det är förståeligt att på vissa håll tvekan yppats inför det förstnämnda alternativet. I ett par yttranden över de utredningar som skett i detta ärende har ifrågasatts om icke i stället ett obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister borde övervägas. Med anledning härav vill jag till en början framhålla, att en ordning med obligatorisk skiljedom i intressetvister alltid är förenad med vissa olägenheter. En sådan ordning är sålunda ägnad att försvaga den strävan att nå en uppgörelse vid förhandlingsbordet som bör besjåla de förhandlande parterna. En part som icke söker skiljedom kan nämligen i många fall ådraga sig kritik för att ej ha uttömt möjligheterna att tillvarataga de intressen han företräder. Tanken på tvångsskiljedom på förevarande område möter invändningar även från andra synpunkter. Sålunda har denna tanke icke gehör hos de offentliga

tjänstemännens organisationer, varför en skiljenämnd knappast skulle komma att omfattas av tjänstemännens förtroende. Vidare är ett allmänt skiljedomsförfarande i intressetvister svårförenligt med en ordning, som förutsätter att på det statliga tjänstemannaområdet uppgörelser om löner regelmässigt skall för godkännande underställas riksdagen och som bygger på parlamentariskt inflytande redan innan uppgörelse träffats. Jag har av dessa skäl ej kunnat ansluta mig till tanken på tvångsskiljedom som normal utväg att lösa intressetvister inom det offentliga tjänstemannaområdet. Med denna inställning måste man å andra sidan godtaga rätt för part att i sådan tvist vidtaga åtgärder för att öva påtryckning på motparten. Uppsägningsrätt är mindre tjänlig som fackligt stridsmedel. Eftersom parterna i en arbetskonflikt vanligen är å ömse sidor angelägna att icke bryta anställningsförhållandet, når man med uppsägning icke det direkta syftet med stridsåtgärden; tidigare försök att inom det offentliga tjänstemannaområdet konstruera en uppsägningsrätt som ersättning för rätt till arbetsinställelse får anses ha visat, att den vägen ej är framkomlig.

På den privata arbetsmarknaden erkännes lockout och strejk som legitima medel att öva påtryckning i fackligt syfte. Även inom den offentliga sektorn är arbetsinställelse tillåten som fackligt stridsmedel i intressetvist såvitt gäller kollektivavtalsanställda arbetstagare. Som exempel på offentliga arbetsområden med övervägande kollektivavtalsanställd personal må nämnas försvarets och televerkets verkstäder samt kommunala gas- och elverk, renhållningsverk och kommunikationsinrättningar. Det skall ej fördöljas att det offentliga tjänstemannaområdet är speciellt ömtåligt för sådana stridsåtgärder som lockout och strejk. Dels är den offentliga tjänsteverksamheten till sin natur sådan att arbetskonflikter inom densamma i särskilt hög grad drabbar utomstående. Dels kan fackliga aktioner riktade mot ett fåtal nyckelposter inom den offentliga tjänsten mer eller mindre lamslå hela verksamhetsfält; risken för sådana aktioner, vilka ej behöver medföra stora ekonomiska påfrestningar för organisationerna, kan vara större än risken för arbetsinställelse som omfattar ett stort antal arbetstagare. Frågan vilka begränsningar i rätten att vidtaga stridsåtgärder som med hänsyn till de nu anförda omständigheterna kan böra övervägas utgör en del av det problemkomplex som brukar sammanfattas i spørsmålet om skydd mot s. k. samhällsfarliga konflikter.

Statens och kommunernas verksamhet kan uppenbarligen ej tillåtas bli försatt ur spel. Samhället måste äga medel att värja sig mot konflikter, som skulle kunna äventyra rikets säkerhet eller medborgarnas trygghet till liv och egendom, vården av sjuka, omhändertagna och andra behövande eller medföra allvarliga rubbningar i samhällsekonomin eller folkförsörjningen. Men konflikter med sådana verkningar kan förekomma även på den enskilda arbetsmarknaden. I och för sig torde en strejk inom den av stat eller kommun bedrivna verksamheten ej behöva medföra större faror för det all-

männa än en omfattande arbetskonflikt vid exempelvis enskilda företag för produktion eller distribution av livsmedel, bränsle och andra livsförnödenheter eller en arbetsinställelse av ett fåtal tjänstemän i nyckelpositioner vid sådana företag. Skillnaden mellan offentlig och enskild verksamhet i fråga om sårbarhet vid arbetskonflikter synes vara mera en gradskillnad än en artskillnad. Vid en bedömning av spörsmålet med vilka medel samhället bör skydda sig mot samhällsfarliga konflikter bör därför, såsom förhandlingsrättsutredningen anmärkt, principiell skillnad ej göras mellan allmän och enskild verksamhet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de försök som gjordes på 1930-talet att genom i förväg stiftad lag förhindra samhällsfarliga konflikter. Som bekant skrinlades dessa försök, sedan den privata arbetsmarknadens huvudorganisationer — Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen — genom det s. k. Saltsjöbadsavtalet 1938 överenskommit om åtgärder till förebyggande av sådana konflikter. Till grund för detta avtal låg en av arbetsgivare och arbetstagare gemensamt hävdad uppfattning att — så länge deras organisationer var beredda att beakta jämväl de allmänt samhällseliga intressen som var förknippade med deras verksamhet — de åtgärder, som rimligen kunde påkallas av hänsyn till arbetsfreden, naturligtast och lämpligast borde vidtagas av organisationerna själva. Det gjordes vidare gällande att behovet att undvika eller begränsa en viss konflikt beror av omständigheterna i det särskilda fallet och att någon annan utväg därför ej synes finnas än att låta avvägningen av de intressen som här står mot varandra äga rum i varje konfliktsituation för sig. Från bl. a. dessa utgångspunkter inrättades arbetsmarknadsnämnden såsom ett arbetsmarknadsparternas eget organ för prövning från fall till fall av fråga om undvikande, begränsande eller hävande av arbetskonflikt, som inverkar störande på samhällsviktiga funktioner. Det lär väl numera allmänt anses, att Saltsjöbadsavtalet innebar en även för samhället i vidaste mening tillfredsställande lösning. Erfarenheterna från de arbetsområden där lockout och strejk är tillåtna har givit belägg för den ansvarsmedvetenhet varmed de stora organisationerna utnyttjar sina maktresurser. Det finnes ej anledning antaga annat än att denna ansvarskänsla präglar även de offentliga tjänstemännens organisationer. Härom vittnar för övrigt de preliminära huvudavtal som staten och kommunförbunden — efter mönster av Saltsjöbadsavtalet — träffat med dessa tjänstemäns huvudorganisationer och som är avsedda att träda i kraft samtidigt med en ny förhandlingsrätt.

Enligt dessa avtal må icke i något fall arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtagas på arbetstagarsidan utan att åtgärden blivit beslutad eller medgiven av vederbörande huvudorganisation. Om part förmenar, att en konflikt är ägnad att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner, äger han påkalla förhandling med motparten i syfte att undvika, begränsa eller häva konflikten. Avsikten med sådan förhandling

är att parterna skall i första hand själva söka komma överens om vilka arbetsuppgifter som med hänsyn till utomstående måste utföras och svara för att sådant arbete blir utfört. Kan enighet ej uppnås, äger part hänskjuta till en särskild nämnd — statstjänstenämnden på det statliga området och den centrala nämnden på det kommunala — att pröva om konflikten är samhällsfarlig. Finner nämnden detta vara fallet, skall den hemställa till parterna att undvika, begränsa eller häva konflikten. Fredsplikt råder under två veckor från det frågan hänskjutits till nämnden, och nämnden kan, om den behöver rådru, förordna om ytterligare en veckas uppskov. Visserligen finns det inga formella garantier för att nämnden skall kunna fatta beslut; den är nämligen paritetiskt sammansatt och varje ledamot har en röst. Ej heller är parterna rättsligt förpliktade att följa nämndens rekommendationer. Men enligt min mening innebär dessa avtal, som vilar på förtroende för organisationernas vilja och förmåga att under ansvar utöva sin maktställning, ändock avsevärda garantier mot samhällsfarliga konflikter inom det offentliga tjänstemannaområdet. Särskilt vill jag framhålla betydelsen av den utsträckta fredsplikt efter förhandlingssammanbrott, som parterna underkastat sig och som möjliggör ingående överväganden om verkningarna av en förestående konflikt. Det hade enligt min mening icke varit lämpligt att låta nämnden med för parterna bindande verkan avgöra, huruvida en konflikt med hänsyn till föreliggande samhällsintressen kan tillåtas eller icke. Inom det offentliga tjänstemannaområdet bör det vara statsmakterna förbehållet att bestämma därom. Ingen ifrågasätter Kungl. Maj:ts och riksdagens rätt att tillgripa tvångslagstiftning till skydd för vitala samhällsintressen.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att, om de offentliga tjänstemännen tillerkännes förhandlingsrätt enligt 1936 års lag, man också bör i princip godtaga lockout och strejk som lovliga stridsmedel inom detta arbetsområde. För min del anser jag i likhet med flertalet remissinstanser, att ett sådant steg kan tagas utan att fördenskull väsentliga samhällsintressen behöver äventyras. Jag anser vidare, att rätten till arbetsinställelse i princip bör gälla oavsett anställningsform och arbetsuppgifter.

På den privata arbetsmarknaden gäller icke andra i lag stadgade förbud att med iakttagande av föreskriven varseltid vidtaga arbetsinställelse än kollektivavtalslagens förbud mot stridsåtgärder i tolkningstvister m. m.; jag bortser i detta sammanhang från förhållanden under krig och därmed likartade tillstånd. I departementspromemorian föreslås att inom det offentliga tjänstemannaområdet rätten att vidtaga lockout och strejk utöver vad som följer av kollektivavtalslagen begränsas i tre hänseenden. Dels får sådan arbetsinställelse vidtagas endast vid konflikt om anställnings- och arbetsvillkor, varom avtal må träffas, dels begränsas i vissa hänseenden rätten till sympatiåtgärder och dels skall som villkor för rätt att delta i strejk gälla

att beslut om strejken fattats av organisation som tjänstemannen tillhör. Vad sålunda föreslagits har vunnit gillande hos flertalet remissinstanser och även jag anser förslagen om dessa begränsningar i rätten till arbetsinställelse vara på sin plats. Det finnes icke anledning att inom det offentliga tjänstemannaområdet tillåta lockout och strejk annat än som påtryckningsmedel i avtalsförhandlingar. Stridsmedlen bör alltså ej få användas för att öva påtryckning i fråga, varom avtal ej må träffas. I princip bör det ej heller vara tillåtet att inställa arbetet för att bispringa den som befinner sig i konflikt med en tredje part. Sålunda bör exempelvis statens tjänstemän ej få vidtaga sympatistrejk för att stödja kommunalt eller privat anställda arbetstagare. Däremot synes det ej böra resas förbud mot att *en* organisation av statstjänstemän sympatistrejk för att bistå en annan sådan organisation. Kravet att strejk skall ha beslutats av tjänstemannens arbetstagarförening motiveras av att det är föreningen, som i avtalsförhandlingarna företräder tjänstemannen och som har att gentemot arbetsgivaren främst taga ansvaret för arbetsfredens bevarande. Eftersom det står varje tjänsteman fritt att ansluta sig till en arbetstagarförening, utgör villkoret i fråga ingen begränsning i tjänstemans möjligheter att med fackliga medel tillvarataga sina intressen. Medan sålunda strejk kan företagas endast av organiserade tjänstemän, bör, såsom föreslås i promemorian, lockout kunna riktas även mot den som är oorganiserad. Från principiell synpunkt kan måhända en sådan ordning synas mindre tillfredsställande och från något håll har också förslaget i denna del kritiserats. Såsom arbetsdomstolens ordförande framhållit talar emellertid starka praktiska skäl för densamma, och förslaget synes därför böra godtagas.

Till fackliga stridsmedel som är att jämföra med strejk hör bl. a. sådana aktioner som partiell arbetsvägran, exempelvis vägran att utföra övertidsarbete, samt nedsättning av arbetstakten, s. k. maskning. Även uppsägning i fackligt syfte utgör en med strejk jämförlig stridsåtgärd. Enligt min mening finnes det icke anledning att inom det offentliga tjänstemannaområdet tillåta dylika stridsåtgärder vid sidan av strejk. Tjänstemännen bör vid konflikt ha att välja mellan total arbetsinställelse i form av strejk och att fullgöra sin tjänsteplikt fullt ut. Såsom arbetsdomstolens ordförande framhållit bör det icke heller vara tillåtet för offentlig arbetsgivare att såsom stridsåtgärd innehålla del av den tjänstemannen tillkommande lönen. Vilken lön som skall anses tillkomma arbetstagare under s. k. avtalslöst tillstånd kan emellertid vara föremål för tvekan. Tvist härom får i sista hand avgöras av domstol.

Arbetsdomstolens ordförande har i sitt remissvar ifrågasatt om icke även nyanställningsblockad bör vara förbjudet stridsmedel för att öva påtryckning i fråga varom avtal icke må träffas. I anslutning härtill vill jag framhålla, att uppsägning såsom stridsåtgärd enligt vad jag nyss anfört är förbjuden på det offentliga tjänstemannaområdet och att nyanställningsbloc-

kad därför kan gälla endast enstaka tjänster. Skulle en tjänstemannaorganisation tillgripa sådan blockad såsom stridsmedel i fråga varom avtal ej må träffas, äger — enligt vad jag strax ämnar förorda — tjänsteman icke rätt till neutralitet, varför myndighet kan ålägga sina tjänstemän att utföra det blockerade arbetet. Ett särskilt stadgande om förbud mot nyanställningsblockad behövs därför knappast.

Som jag nyss nämnt bör offentlig tjänsteman få deltaga i strejk endast om den beslutats av den organisation han tillhör. Uppenbart är att påföljd för åsidosättande av detta villkor i allmänhet ej kan utkrävas av någon organisation och att man alltså här som regel ej kan få de garantier för arbetsfredens bevarande som ligger i att en organisation kan hållas ansvarig. Det synes ej tillfyllest att här lita enbart till skadeståndssanktion mot den enskilde tjänstemannen. Härtill kommer att det i svåra fall bör finnas möjlighet att från tjänsten skilja den som strejkar utan medverkan av organisation och beträffande oavsättlig tjänsteman kan detta ske endast i straffrättslig ordning. Gentemot departementspromemorians förslag att tjänsteman, som strejkar utan stöd av organisation, skall kunna straffas för tjänstefel eller, i förekommande fall, i disciplinär ordning har erinran ej framställts och jag ansluter mig till detta förslag.»

Lagrådets majoritet

Regeringsrådet Wilkens samt justitieråden Riben och Bergsten

»Utan tvivel är den statliga och kommunala verksamheten till stora delar av sådan art, att det i fråga om arbetskonflikters samhällsfarlighet icke föreligger någon principiell skillnad i förhållande till åtskilliga områden av enskild verksamhet. Särskilt gäller detta helt naturligt statens och kommunernas affärsdrivande verksamhet. Redan här blir dock frågan tveksam i den mån verksamheten utövas med stöd av en faktisk eller rättslig monopolställning. Beträffande verksamhetsområden som exempelvis sjukvård och undervisning kan det knappast bestridas, att arbetsinrättelser på sådana områden drabba samhälleliga intressen på ett mera direkt sätt än konflikter på den enskilda arbetsmarknaden, även om dylika konflikter kunna medföra mycket kännbara verkningar på statliga och kommunala verksamhetsområden liksom för samhället i dess helhet. Och vad angår sådan offentlig verksamhet som är oskiljaktig från själva statsbegreppet — det militära försvaret, rätts- och polisväsen m. m. — är det tämligen meningslöst att anställa någon jämförelse med enskild verksamhet i fråga om arbetskonflikters samhällsfarlighet.

Att i lag avgränsa de offentliga verksamhetsområden, där med hänsyn till samhälleliga intressen arbetsinrättelse icke kan tolereras, torde möta närmast oöverstiglika svårigheter. För ändamålet skulle erfordras ingående

de undersökningar av förhållandena inom olika offentliga verksamhetsgrenar och överväganden rörande varjehanda tänkbara konfliktfall. Värdet av gränsdragningen skulle med hänsyn till omöjligheten att förutse utvecklingen ändå bli tvivelaktigt. Vid övergång till en avtalsmässig reglering av tjänstemännens anställningsförhållanden torde det därför vara nödvändigt eller i varje fall lämpligt att, såsom i förslaget skett, behandla frågan om användning av fackliga stridsmedel enhetligt för alla grenar av offentlig verksamhet. Detta innebär att man måste lita till någon form av tjänstepliktslagstiftning — vartill även lagstiftning om obligatorisk skiljedom i intressetvister kan hänföras — såsom yttersta garanti mot samhällsfarliga konflikter. De remitterade lagförslagen innehålla i sådant hänseende ingenting utöver bestämmelserna i 40 § statstjänstemannalagen, vilka endast avse förhållandena vid krig och krigsfara och kunna betraktas såsom ett komplement för statstjänstemännens del till den allmänna tjänstepliktslagen den 17 april 1959, vars räckvidd är på samma sätt begränsad. Detta måste betecknas som en brist. Det må vara riktigt att statsmakternas rätt att tillgripa tjänstepliktslagstiftning till skydd för vitala samhällsintressen är obestridd och att i de preliminära huvudavtalen med tjänstemännens organisationer upptagna bestämmelser om utsträckt fredsplikt vid samhällsfarliga konflikter ge visst rådrum för genomförande av sådan lagstiftning. Kvar står dock att det ovillkorliga anspråk på tjänsteuppgifternas fullgörande, som hittills kunnat riktas i varje fall mot statens ordinarie tjänstemän, med den nya lagstiftningen uppges. Detta gäller även de med själva statsbegreppet oskiljaktigt sammanhörande offentliga funktionerna. Även om man har anledning att hysa tilltro till tjänstemannaorganisationernas ansvarskänsla och vilja att undvika konflikter som skulle kunna lamslå myndigheternas verksamhet, är det principiellt otillfredsställande att, om en sådan konflikt likväl inträffar, skydd för vitala samhällsfunktioner skall behöva skapas genom en mer eller mindre improviserad lagstiftning. Det hade därför varit önskvärt att de föreslagna tjänstemannalagarna kompletterats med en beredskapslag, angivande formerna och de allmänna principerna för sådana tvångs-ingripanden på det offentliga tjänstemannaområdet som i undantagsfall kunna bli nödvändiga.

Emellertid torde lagförslagen till väsentlig del avspegla resultatet av förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna. Lagrådet saknar helt naturligt möjlighet att bedöma, vilka förutsättningar som kunna ha funnits att uppnå samförstånd med organisationerna om en beredskapslag av nyssnämnda karaktär. Med hänsyn härtill och då ett eventuellt behov av tvångs-ingripanden utan tvivel *kan* tillgodoses genom tjänstepliktslagstiftning in casu vilja vi icke på grund av de anförda principiella betänkligheterna avstyrka, att den föreslagna regleringen av de offentliga tjänstemännens ställning nu genomföres.»

Departementschefen

Vid propositionens avlåtande

»Som en brist betecknar lagrådets majoritet att förutsättningarna för tillgripande av tjänstepliktslagstiftning icke blivit närmare reglerade. En beredskapslag, angivande formerna och de allmänna principerna för sådana tvångsingripanden på det offentliga tjänstemannaområdet som i undantagsfall kan bli nödvändiga, skulle, anses det, ha utgjort ett värdefullt komplement till de föreslagna tjänstemannalagarna. Vid remissen till lagrådet uttalade jag, att man vid en bedömning av spørsmålet med vilka medel samhället bör skydda sig mot samhällsfarliga konflikter ej bör göra principiell skillnad mellan allmän och enskild verksamhet. Efter att ha erinrat om de preliminära huvudavtal som — efter mönster av Saltsjöbadsavtalet — träffats mellan staten och kommunförbunden samt de offentliga tjänstemännens huvudorganisationer framhöll jag som min mening, att dessa huvudavtal innebär avsevärda garantier mot samhällsfarliga konflikter inom det offentliga tjänstemannaområdet. Uppenbarligen hade det icke förelegat samma förutsättningar att i hithörande frågor uppnå samförstånd med organisationerna, om förslag framlagts om en beredskapslag av det slag lagrådets majoritet efterlyst. I själva verket kunde en sådan lag försvaga organisationernas vilja och förmåga att vid utnyttjandet av sina maktresurser taga hänsyn till andra intressen än medlemmarnas och den kunde därigenom komma att motverka sitt syfte. Med hänsyn härtill anser jag mig icke böra frånga mitt tidigare ställningstagande.»

Motioner

I motionerna *I: 716* och *II: 842* har hemställts bl. a.,

1) att 3 § kommunaltjänstemannalagen måtte erhålla följande lydelse:

»Vid konflikt om sådant anställnings- eller arbetsvillkor för i denna lag avsedd tjänsteman, som må bestämmas genom avtal, må lockout, strejk, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtagas, om annat ej följer av lag eller avtal.

Tjänsteman må delta i stridsåtgärd endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör.

Arbetstagarförening må ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som enligt första stycket icke är tillåten, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid otillåten stridsåtgärd som medlem i föreningen vidtagit. Arbetstagarförening är även skyldig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga otillåten stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Om skyldighet att lämna underrättelse angående arbetsinställelse gälla särskilda bestämmelser,»

2) att riksdagen måtte vidtaga motsvarande ändringar i statstjänstemannalagen i fråga om rätten till konfliktåtgärder.

I motionerna *I: 717* och *II: 841* har hemställts bl. a. att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, »att jämväl oorganiserad tjänsteman må ha rätt att deltaga i strejk beslutad av arbetstagarorganisation» samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig författningstext.

I motionerna *I: 719* och *II: 840* har hemställts bl. a.,

1) att de föreslagna tjänstemannalagarna kompletteras med en beredskapslag, angivande formerna och de allmänna principerna för tvångsins gripanden, som vid samhällsfarliga konflikter kan bli nödvändiga på det offentliga tjänstemannaområdet, och att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext, samt

2) att i 15 § andra stycket i den föreslagna statstjänstemannalagen orden »som han tillhör» måtte utgå.

Från disciplinär bestraffning undantagna tjänstemän

Enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 65/1965 angående organisationen av statsdepartementen (utom utrikesdepartementet) skall tjänsten som byråchef i statsdepartement inte längre finnas.

Departementschefen

Specialmotivering 18 § statstjänstemannalagen

»Den nya lagen bör, såsom föreslås i promemorian, upptaga ett särskilt stadgande varav framgår icke endast att vissa högre tjänstemän är undantagna från lagens bestämmelser om disciplinStraff utan även att ämbetsbrott av sådan tjänsteman överhuvud ej må beivras annat än vid allmän domstol; såsom anmärkts i ett par yttranden bör detta gälla beivran ej endast av tjänstefel utan även av övriga självständiga ämbetsbrott. Den krets av tjänstemän som genom föreskrift i lagen skall vara undantagen från disciplinär bestraffning synes mig lämpligen kunna bestämmas i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. När i paragrafen talas om jämställd eller högre tjänsteman avses icke en tjänsteman med lika hög eller högre lön utan en tjänsteman med ställning som sido- eller överordnad.»

Motion

I motionen *II: 838* har hemställts »att riksdagen måtte besluta att 18 § första stycket statstjänstemannalagen ges den lydelsen, att brott i tjänsten

av den som innehar eller uppehåller lönegrad B 1 i statsdepartement, central förvaltningsmyndighet eller länsstyrelse beivras efter åtal.»

Undantagande från den nya lagstiftningen

Departementschefen

Allmän motivering

»Vid en omgestaltning av de offentliga tjänstemännens rättsställning i enlighet med de av mig sålunda förordade riktlinjerna uppkommer vissa *övergångsproblem*, av vilka jag här vill beröra ett av principiell innebörd. I departementspromemorian föreslås att möjlighet öppnas för den, som vid den nya lagstiftningens ikraftträdande redan innehar anställning som offentlig tjänsteman, att ställa sig utanför den nya ordningen med kollektivavtal och tillgång till fackliga stridsmedel. Enligt förslaget skall tjänsteman, som begagnar sig av denna möjlighet, alltjämt vara underkastad gällande löne- och pensionsbestämmelser samt de ändringar i dessa bestämmelser som beslutas i nuvarande ordning.

De förslag för vilka jag i det föregående redogjort innebär otvivelaktigt en genomgripande förändring av de offentliga tjänstemännens rättsställning. På ett helt annat sätt än f. n. blir den enskilde tjänstemannen beroende av organisationernas göranden och låtanden och han kan, även om han är organiserad, vid konflikt bli föremål för lockout. Bland de nuvarande tjänstemännen finns det otvivelaktigt sådana för vilka den föreslagna ordningen och i synnerhet tanken att kunna indragas i kollektiva stridsåtgärder ter sig främmande. Jag har förståelse för den speciella tjänstemannaetik som dessa tjänstemän företräder i detta hänseende. Från denna synpunkt ter sig den i promemorian anvisade lösningen med en övergångsbestämmelse, som ger tjänstemännen rätt att ställa sig utanför arbetskonflikter, tilltalande. Såsom framhålles i departementspromemorian bör en sådan lösning också innebära, att dessa tjänstemäns löne- och pensionsvillkor även framdeles regleras i offentligrättslig ordning. Emellertid måste också beaktas, att den som inte är organiserad icke äger deltaga i strejk. I praktiken torde därför den föreslagna övergångsbestämmelsen få betydelse i huvudsak endast vid lockout. Härtill kommer de avsevärda praktiska svårigheter som följer av att man under en övergångstid, som kan bli långvarig, måste ha ett system med författningsmässigt reglerade löner och andra förmåner vid sidan av systemet med kollektivavtal. Man måste upprätthålla en lagstiftningsapparat för återkommande författningsändringar på löneområdet och jämsides tillämpa två regelkomplex med de administrativa svårigheter som detta leder till. Efter avvägning av skälen för och mot de båda lösningarna har jag,

ehuru icke utan tvekan, stannat för att icke framlägga förslag om övergångsbestämmelser av det slag som förordas i promemorian.»

Lagrådets majoritet

Justitierådet Hagbergh, regeringsrådet Wilkens och justitierådet Riben

»För genomförande av en principiellt så betydelsefull förändring i de offentliga tjänstemännens ställning som lagfästade av strejk- och lockout-rätt innebär måste enligt vår mening ställas det villkoret, att redan anställda tjänstemän få möjlighet att i någon form taga ställning till huruvida de vilja inordna sig under lockouträtten eller icke. Liknande möjlighet har i tidigare sammanhang, när fråga varit om regleringar som kunnat inkräkta på principen om oavsättlighet, beretts i den formen, att i övergångsbestämmelser till den nya författningen intagits föreskrift om att tjänsteman, som icke ville bli underkastad författningens bestämmelser, hade att inom viss tid göra anmälan därom. En övergångsbestämmelse av nu åsyftat slag upptogs i departementspromemorian men har i det remitterade förslaget utslutits med hänsyn främst till praktiska svårigheter. Enligt vår mening kunna dock övergångsbestämmelser av detta slag icke undvaras. — — — — — Möjligheten bör således stå öppen icke blott för tjänstemän med fullmakt utan även för övriga redan anställda tjänstemän. Stadgandet synes böra avfattas i enlighet med förslaget i departementspromemorian. Beträffande tjänsteman, som efter lagens ikraftträdande befordras till högre tjänst, bör stadgandet anses innebära, att han blir underkastad de avlönings- och pensionsbestämmelser som vid ikraftträdandet gällde för tjänsten.»

Departementschefen

Vid propositionens avlåtande

»Som jag framhöll vid remissen till lagrådet upptogs i departementspromemorian (SOU 1963: 51) förslag till övergångsbestämmelser av innebörd att tjänsteman, som vid den nya lagstiftningens ikraftträdande redan innehar anställning som offentlig tjänsteman, beredes möjlighet att ställa sig utanför den nya ordningen med kollektivavtal och tillgång till fackliga stridsmedel. Efter avvägning av skälen för och mot sådana övergångsbestämmelser stannade jag, ehuru icke utan tvekan, för att icke framlägga förslag om sådana bestämmelser. Tre ledamöter av lagrådet förordar en återgång i denna del till departementspromemorian. Vad dessa ledamöter anfört har dock icke övertygat mig om lämpligheten av att ändra det remitterade förslaget i förevarande avseende.»

Motioner

I motionerna *I:717* och *II:841* har hemställts dels att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta bl. a., att vid lagens ikraftträdande anställd tjänsteman genom anmälan må ställa sig utanför kollektiva stridsåtgärder och att för hans del skall tillämpas de vid lagens ikraftträdande gällande avlönings- och pensionsbestämmelserna, dels att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig författningstext.

Arbetsdomstolens sammansättning

Departementspromemorian

Vad angår frågan om arbetsdomstolens sammansättning, framhålles i promemorian, träder i förgrunden att stora grupper av offentliga tjänstemän, statliga såväl som kommunala, kan väntas få sina lönevillkor reglerade i kollektivavtal och därmed kommer att falla under arbetsdomstolens domvärjo. De får anses ha befogade anspråk på medinflytande i domstolen genom utvidgning av förslagsrätten, liksom även staten och kommunerna såsom arbetsgivare på ett betydligt utvidgat kollektivavtalsområde. Vid genomförandet av en sådan förändring i sammansättningen måste emellertid samtidigt beaktas önskemålet att inte i onödan utöka antalet dömande ledamöter och att bevara kontinuiteten i domstolens dömande verksamhet.

För att bibehålla proportionen mellan ledamöter utsedda utan förslag och ledamöter utsedda efter förslag föreslås icke ändring i antalet dömande ledamöter. Dessa förutsättes sålunda skola vara högst sju även framdeles. Därjämte torde man höra hålla fast vid det nuvarande systemet med en särskild ledamot för tjänstemannamål. Från nu angivna utgångspunkter synes en lämplig lösning vara, att staten och kommunerna får tillsätta en särskild ledamot, som skall inträda i domstolen i offentliga mål i stället för en av ledamöterna, utsedda efter förslag av arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och att förslagsrätten i fråga om den särskilde ledamoten på tjänstemannasidan utvidgas till att gälla även annan huvudorganisation av tjänstemän än Tjänstemännens centralorganisation. En lösning i denna riktning skulle främjas, om antalet ersättare för de efter förslag utsedda ledamöterna utökades med halva antalet. Enligt vad inhämtats lär det i och för sig finnas behov av en sådan utökning. I överensstämmelse härmed föreslås, att arbetsdomstolen skall bestå av ordförande och åtta ledamöter, av vilka två skall vara särskilda ledamöter, en på arbetsgivarsidan för offentliga mål, d. v. s. mål vari staten eller kommun är part på arbetsgivarsidan, och en på arbetstagersidan för tjänstemannamål, d. v. s. mål vari tjänstemän, offentliga eller enskilda, är part på arbetstagersidan. Två

ledamöter och sex ersättare skall förordnas efter förslag av arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd samt två ledamöter och sex ersättare efter förslag av Landsorganisationen. Vid tillsättande av den särskilde ledamoten för offentliga mål och de tre ersättarna för honom skall iakttagas, att minst två av dessa fyra utses efter förslag av kommunförbund. Den särskilde ledamoten för tjänstemannamål och två ersättare för honom skall utses efter förslag av Tjänstemännens centralorganisation och den återstående ersättaren efter förslag av annan huvudorganisation av tjänstemän, som icke tillhör Landsorganisationen. Den särskilde ledamoten för offentliga mål skall inträda på arbetsgiversidan i stället för en av de efter förtroenderådets förslag utsedda ledamöterna vid handläggning av mål, vari staten eller kommun är part, såframt icke jämväl annan arbetsgivare är part på nämnda sida och tvisten huvudsakligen rör sistnämnda part. Den särskilde ledamoten för tjänstemannamål skall inträda på arbetstagersidan i stället för en av de efter Landsorganisationens förslag utsedda ledamöterna vid handläggning av mål, vari tjänstemannaförening som icke är ansluten till Landsorganisationen är part, såvida ej också till Landsorganisationen ansluten förening är part på arbetstagersidan och tvisten huvudsakligen rör sistnämnda part.

Departementschefen

»Såsom framhålles i departementspromemorian bör däremot nuvarande regler om arbetsdomstolens sammansättning ändras i syfte att bereda representation i domstolen åt stat och kommun som arbetsgivare i såväl tjänstemannamål som andra mål samt åt de offentliga tjänstemännens organisationer. Förslagen innebär enligt arbetsdomstolens ordförande en god lösning och de har godtagits eller lämnats utan erinran även av övriga remissinstanser. Jag biträder de i promemorian framlagda förslagen i denna del.»

Motioner

I motionerna *I: 228* och *II: 295* har hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av lagen om arbetsdomstol, att en på förslag av Sveriges arbetares centralorganisation utsedd ledamot inträder som den ene av löntagarledamöterna i domstolen i mål, som huvudsakligen rör till Sveriges arbetares centralorganisation anslutna medlemmar och organisationer, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om vilka andra fackorganisationer som i enlighet med i motionen angivna principer också bör äga rätt att föreslå medlemmar av arbetsdomstolen».

Remissyttrande

Arbetsdomstolens ordförande

Arbetsdomstolens ordförande framhåller, att lekmanaledamöterna i arbetsdomstolen icke är att betrakta såsom intresserepresentanter i egentlig mening. Man har i stället genom lekmanaledamöterna velat tillförsäkra arbetsdomstolen nödvändig allmän sakkunskap om förhållandena på arbetsmarknaden och de där utbildade rättsuppfattningarna. Ett frångående av den sedan länge beprövade ordningen i riktning mot en mera uttalad intresserepresentation skulle enligt vad arbetsdomstolens ordförande anser vara förenad med allvarliga olägenheter och bland annat sätta domstolens anseende för objektivitet i fara. Det har många gånger framhållits önskvärdheten av att erforderlig kontinuitet upprätthålles i arbetsdomstolens rättstillämpning. Intresset härav torde vara så självklart, att det icke behöves närmare motiveras. För att den nödiga kontinuiteten skall kunna vidmakthållas, bör emellertid domstolens sammansättning vara i möjligaste mån konstant. Redan de nuvarande sammansättningsreglerna och än mer de ändrade regler, som överväges i samband med frågan om de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt, innebär en relativt långtgående splittring i domstolens sammansättning. Ytterligare steg i denna riktning bör icke tagas, utan att mycket starka skäl föreligger. Enligt arbetsdomstolens ordförande har tillräckliga skäl härvidlag icke anförts i motionen.

Under hänvisning till vad som anföres i yttrandet förklarar arbetsdomstolens ordförande att han icke anser sig kunna tillstyrka motionerna.

Reformering av ämbetsansvaret

Gällande ordning

Vilka tjänstemän som är underkastade ämbetsansvar framgår av 20 kap. 12 § brottsbalken. Med ämbetsman förstås enligt detta lagrum domare, annan statens befattningshavare som endast medelst dom kan avsättas från sin tjänst samt den som har förtroendesyssla från vilken Kungl. Maj:t må entlediga honom. Vad som sägs om ämbetsmän skall enligt lagrummet även gälla om dem, som är satta att förvalta städers, menigheters eller allmänna av Kungl. Maj:t stadfästade kassors, verks eller andra inrättnings eller stiftelsers angelägenheter, om tjänstemän som lyder under ämbets- eller förvaltningsmyndigheterna och om andra som förordnats att förrätta ämbete eller tjänsteärende. I rättspraxis har ämbetsansvarets avgränsning nedåt kommit att bestämmas av huvudsakligen två synpunkter. För det första har ämbetsansvar icke ansetts föreligga då en tjänst uteslutande

innefattar osjälvständig verksamhet som arbetare eller biträde i arbete under annans ledning eller biträde på expedition eller i liknande göromål (NJA 1942 s. 356 civilarbetare vid flottan, NJA 1931 s. 377 sjuksköterskebiträde och RÅ 1929 s. 93 vaktmästare vid folkskola). För det andra har tjänst med osjälvständig verksamhet likväl ansetts grunda ämbetsansvar, då verksamheten antingen innefattar någon offentlig maktutövning eller inom kommunikationsverken angår förhållandet till allmänheten (NJA 1929 s. 584 exekutionsbiträde, NJA 1932 s. 361 polisman, NJA 1943 s. 26 brev-
bärrbiträde, NJA 1918 s. 334 stationskarl vid statens järnvägar). Utan betydelse för ämbetsansvaret är om tjänsten är ordinarie, extra ordinarie, extra eller aspiranttjänst eller om tjänstemannen är anställd som arvodist eller enligt personligt kontrakt, eller om tjänsten innehaves varaktigt eller tillfälligt av vikarie.

Departementschefen

»En reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt aktualiserar åtskilliga spörsmål rörande dessa tjänstemäns rättsställning, spörsmål vilka, ehuru de har nära samband med förhandlingsrättens utformning, likväl främst avser andra rättsområden. Ett sådant spörsmål rör ämbetsansvaret. Att i förhandlingsrättsligt hänseende skilja mellan tjänstemän med och utan ämbetsansvar är av flera skäl icke en lämplig ordning och det har länge ansetts angeläget, att sambandet mellan å ena sidan ämbetsansvaret och å andra sidan förhandlingsrätten och rätten att sluta avtal upplöses. Vid reformer som vidtagits under de senaste årtiondena på straffrättens område har man låtit nuvarande ålderdomliga och svårtolkade bestämmelser om vilka tjänstemän som är underkastade ämbetsansvar kvarstå oförändrade. Man har därvid hänvisat till de arbetsrättsliga konsekvenser som en omarbetning av dessa regler skulle medföra. Den meningen har uttalats att ämbetsansvarets omfattning beror av den fortsatta behandlingen av problemet om tjänstemännens förhandlingsrätt (prop. 1962: 10 s. B 291). — — — Någon närmare utredning av de olika spörsmål som här nämnts har icke varit möjlig att åstadkomma i detta sammanhang. I några remissyttranden har framhållits att departementspromemorians förslag måste i vissa delar uppfattas som provisoriska i avbidan på en lösning i annan ordning av dessa spörsmål. Anmärkningarna träffar delvis även de förslag jag ämnar lägga fram. Jag avser att i det följande mera utförligt uppehålla mig vid de konsekvenser i skilda hänseenden som det innebär att dessa reformkrav tills vidare lämnas obeaktade. Redan nu vill jag emellertid framhålla att dessa konsekvenser ej synes bli särskilt besvärande; i vart fall får intresset av en snar reform av förhandlingsrätten anses väga så tungt, att uppskov i avvaktan på vidare utredningar ej bör komma i fråga. Denna bedömning delas även av de remissinstanser, som framfört önskemål om

att den nu ifrågavarande reformen fått en vidare innebörd och att förslag i detta sammanhang framlagts om lösning även av spörsmål som jag här berört.»

Lagrådets majoritet

Regeringsrådet Wilkens samt justitieråden Riben och Bergsten

»De remitterade lagförslagen innefatta en tämligen fullständig reglering av de offentliga tjänstemännens anställningsförhållanden. Till stora delar innebära dock förslagen endast en kodifiering av gällande rätt, sådan den kommit till uttryck i skilda författningar och i praxis. Bortsett från förhandlingsrätten och därmed sammanhängande spörsmål ha några mera ingående utredningar rörande tjänstemännens ställning ej verkställts i detta sammanhang. Frågan om en reformering av ämbetsansvaret har sålunda uppskjutits, ehuru tidigare förutsatts att denna fråga skulle lösas i samband med tjänstemännens förhandlingsrätt. En närmare översyn av tjänstemannarätten är behövlig även i vissa andra hänseenden. Det är under sådana förhållanden ofrånkomligt, att vissa brister ha kommit att vidlåda förslagen. Vi ha emellertid vid granskningen funnit förslagen, bedömda med denna utgångspunkt, vara i sina huvuddrag förtjänstfullt utformade.»

Motioner

I motionerna *I: 719* och *II: 840* har hemställts bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära omedelbar, allsidig och förutsättningslös utredning av innebörden i och eventuellt behövlig reformering av tjänstemannaansvaret.

Utskottet

I förevarande proposition föreslås att statens och kommunernas tjänstemän får förhandlingsrätt enligt i princip samma regler som gäller för andra arbetstagare. Förslag framlägges om en statstjänstemannalag, som innehåller de grundläggande bestämmelserna om statstjänstemännens rättsställning. I en särskild kommunaltjänstemannalag samlas bestämmelser om kommunaltjänstemännens ställning i arbetsrättsligt hänseende. Med kommunaltjänstemän jämställas tjänstemän hos vissa andra icke statliga allmänna inrättningar, såsom församling och allmän försäkringskassa.

Genom ett särskilt stadgande i 1 § statstjänstemannalagen anges, att lagen ej avser statsrådets, högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter, justitiekanslern eller riksdagens ombudsmän. För dessa ämbeten finns för närvarande grundläggande bestämmelser i grundlag. Beträffande

justitiekanslern innebär dessa bl. a., att han innehar förtroendesyssla, från vilken Kungl. Maj:t kan skilja honom, när rikets tjänst så fordrar. Utskottet har uppmärksammat att ett slutligt antagande av det i konstitutionsutskottets memorial nr 29 anmälda vilande förslaget till ändring av regeringsformen 35 § medför den förändringen att justitiekanslern ej längre innehar förtroendeämbete. Till skillnad från övriga i 1 § statstjänstemannalagen undantagna ämbetsmän skulle därmed för justitiekanslern saknas särskilda i lag givna ansvarighetsregler. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att överväga vilka åtgärder, som erfordras med anledning härav.

Förhandlings- och avtalsrätten omfattar enligt de framlagda lagförslagen i princip frågor om lön och övriga ekonomiska villkor, vilka frågor skall kunna regleras i kollektivavtal. I 3 § statstjänstemannalagen och motsvarande stadgande — 2 § — i kommunaltjänstemannalagen anges *b e g r ä n s n i n g a r n a i f ö r h a n d l i n g s r ä t t e n*. Således stadgas förbud mot avtal om inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt samt om myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten, arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester. I fråga om statstjänstemän gäller förbudet att träffa avtal även beträffande anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i statstjänstemannalagen, i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Kungl. Maj:ts, riksdagens eller myndighets beslutanderätt. För kommunaltjänstemännens del gäller motsvarande förbud beträffande anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

I motionerna I: 716 och II: 842 samt I: 718 och II: 839 behandlas bl. a. problemet om avtalsrätten för tjänstemän inom *den icke reglerade kommunala förvaltningen*. Motionärerna yrkar för kommunaltjänstemännens del, att förbudet mot förhandling och avtal skall — med undantag för tjänstemans åligganden i tjänsten — omfatta de i 2 § kommunaltjänstemannalagen uppräknade frågorna endast i den mån de angår anställningsförhållanden som regleras i lag eller annan författning. I motionerna hänvisas till att en sådan avgränsning föreslogs i den departementspromemoria som ligger till grund för propositionen. Motionärerna menar att Kungl. Maj:ts förslag medför en omotiverad inskränkning i det avtalsfria området jämfört med vad som för närvarande gäller.

I sin allmänna motivering uttalar föredragande departementschefen, att det inom det offentliga tjänstemannaområdet finns vissa frågor som ej lämpligen bör regleras i kollektivavtal. Han åsyftar därvid i första hand frågor av rent eller till övervägande del organisatorisk art. Departementschefen anser det i och för sig möjligt för stat och kommun att utan stöd av lagbestämmelser, som inskränker avtalsfriheten, förbehålla sig bestämmanderätten i dessa frågor, eftersom arbetsgivarna på den privata arbetsmarknaden

gjort det utan stöd av lagstiftning. Emellertid bör, fortsätter departementschefen, det allmännas möjligheter att bestämma i hithörande frågor ej vara beroende av förhandlingsorganens möjligheter att hålla frågorna utanför avtalsreglering. Departementschefen finner i förevarande avseende inte anledning att, såsom skett i departementspromemorian, undantaga den icke reglerade kommunala förvaltningen.

Utskottet ansluter sig till departementschefens överväganden. De skäl som motiverar inskränkning i avtalsfriheten beträffande den statliga verksamheten gäller enligt utskottets mening för hela det kommunala verksamhetsområdet. De olägenheter härav som kan uppkomma för arbetstagarna synes utskottet inte behöva bli betydande. Utskottet vill härvid peka på de möjligheter till överläggningar mellan myndigheter och arbetstagarorganisationer som står till buds. Till denna fråga återkommer utskottet senare. Av det nu anförda framgår att utskottet inte anser sig kunna tillstyrka förevarande motionsyrkanden.

Såsom nyss nämnts undantages i propositionens förslag *frågor om arbetstidens förläggning och om rätt till annan ledighet än semester* från det avtalsfria området. Stadgandet innebär att avtal får slutas om semesterns längd — med de undantag som följer av semesterlagen — och om semesterns förläggning liksom om de ekonomiska förmånerna under olika slag av ledighet. Däremot föreligger ej förhandlings- och avtalsrätt i frågor om t. ex. regler för skiftsarbete, fria lördagar eller rätt till ledighet i samband med havandeskap och barnsörd.

I motionerna I: 716 och II: 842, I: 717 och II: 841 samt I: 718 och II: 839 yrkas bl. a. att rätten till avtal skall omfatta frågor om arbetstidens förläggning. I de förstnämnda båda motionsparen yrkas därjämte att avtal skall få slutas om rätten även till annan ledighet än semester. Motionärerna hänvisar till att arbetstagarorganisationer uttalat sig för att dessa frågor föres in under det avtalsbara området och till att frågorna hänger nära samman med de ekonomiska förmånerna.

Såsom motionärerna påpekat har frågorna om arbetstidens förläggning och om rätt till olika slag av ledighet nära samband med utformningen av arbetstagarorganisationernas ekonomiska förmåner. Det är enligt utskottets mening inte någon realistisk tanke att man vid förhandlingar mellan parterna skulle kunna särskilja dessa båda problemkomplex. Det får anses väsentligt att den nya lagstiftningen inte ger sken av en förhandlingsordning som avviker från den parterna blir nödsakade att tillämpa. Som skäl för den i propositionen föreslagna gränsdragningen anför föredragande departementschefen bl. a. nödvändigheten av att den offentliga arbetsgivaren har bestämmanderätten i fråga om arbetstidens förläggning inom områden som exempelvis försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Även om behovet av ett avtalsförbud är mindre på andra områden, anser departementschefen det inte möjligt att lagstiftningsvägen avgränsa dessa. Vad de-

partementschefen åberopat synes emellertid inte hindra en sådan lösning som motionärerna föreslagit. Man torde nämligen kunna räkna med att statens och kommunernas förhandlingsorgan utan stöd av lagbestämmelse kommer att förbehålla det allmänna bestämmanderätten i hithörande frågor om så anses erforderligt. Såsom departementschefen framhåller i olika sammanhang bygger den nya lagstiftningen på uppfattningen, att tjänstemännens organisationer är medvetna om sitt ansvar för att inte samhällsviktiga funktioner lamslås på grund av åtgärder från deras sida. En sådan uppfattning är också enligt utskottets mening välgrundad. Utskottet anser sig kunna utgå från att organisationerna inte kommer att missbruka den förhandlings- och avtalsrätt som tillerkännes de offentliga tjänstemännen.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet att under det avtalsfria området hänföres även frågorna om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester.

I propositionen behandlas även problemet om rätt till överläggning i frågor som är förbehållna arbetsgivarens bestämmanderätt. Enligt nu gällande regler, upptagna för statstjänstemännens del i en kungörelse av år 1937 och för kommunaltjänstemännens del i en lag av år 1940, skall de offentliga tjänstemännen beredas tillfälle att genom sina organisationer framföra synpunkter och önskemål innan vederbörande myndighet fattar beslut rörande deras anställnings-, arbets- och avlöningsvillkor. Denna överläggningsrätt föreslås nu, utan att ersättas av motsvarande regler, bli upphävd i samband med genomförandet av den nya lagstiftningen om förhandlingsrätt. Lagfäst rätt till överläggning i frågor som ligger utanför det avtalsfria området föreslås gälla endast beträffande uppsägning av statstjänsteman. Föredragande departementschefen förväntar sig emellertid, enligt vad som anföres i propositionen, att myndigheterna självmant kommer att upptaga överläggningar i ärenden där tjänstemännen och deras organisationer har grundade anspråk på att få framföra sina synpunkter och att myndigheterna kommer att vara lyhörda för organisationernas önskemål i förevarande avseende.

I motionerna I: 716 och II: 842 yrkas att riksdagen skall uttala betydelsen av en reell överläggningsrätt i frågor, varom avtal ej må träffas. Motionerna I: 717 och II: 841 innehåller yrkande om att arbetstagarorganisationerna skall ha lagfäst överläggningsrätt och att myndighet, i fråga där överläggning begärts, inte skall få fatta beslut förrän överläggning ägt rum. I det förstnämnda motionsparet förutsättes att hittills gällande principer och praxis på detta område ej skall förändras genom att 1937 års kungörelse och 1940 års lag upphäves. I det andra motionsparet påpekas att lagstadgad överläggningsrätt i endast ett ämne kan inge en myndighet uppfattningen att krav om överläggning i övriga frågor inte behöver accepteras.

Såsom framhålles i propositionen har de nuvarande bestämmelserna om

överläggningsrätt varit svåra att tillämpa. Detta har i synnerhet gällt reglerna om skyldighet för stat och kommun att delgiva tjänstemännens organisationer förslag till nya eller ändrade villkor. Tjänstemännens centralorganisation har också i sitt remissyttrande över departementspromemorian med hänvisning till dessa svårigheter förklarat sig inte påyrka någon delgivningsplikt. Såsom föredragande departementschefen anför bör det överlämnas åt myndigheterna att avgöra i vilken utsträckning överläggningar är påkallade. Att myndigheterna skulle vara skyldiga att innan beslut fattas upptaga överläggningar i alla icke förhandlingsbara frågor, när arbetstagarorganisation så begär, är enligt utskottets mening inte heller någon tillfredsställande lösning. Det bör vara myndigheterna obetaget att, om så anses lämpligt, fatta beslut utan iakttagande av ett många gånger tidsödande överläggningsförfarande. Arbetstagarnas möjligheter att hävda sina intressen synes inte komma i fara härigenom. Om kollektivavtal om löner och andra förmåner träffats under vissa bestämda förutsättningar beträffande organisation, arbetsuppgifter, arbetstidens förläggning o. d. lär nämligen, vilket också departementschefen framhåller, väsentliga ändringar häri ej kunna genomföras under avtalstiden utan att förhandlingar upptages.

Med hänsyn till de anförda omständigheterna anser sig utskottet böra ta avstånd från tanken på en lagfäst överläggningsrätt i vidare utsträckning än Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet vill emellertid, i anledning av yrkandet i motionerna I: 716 och II: 842, understryka vikten av att myndigheterna i görligaste mån tillmötesgår organisationernas önskemål att få framföra sina synpunkter samt att överläggning äger rum i alla frågor där så kan anses befogat och utan större olägenhet kan ske. En sådan tillämpning torde nämligen i hög grad vara ägnad att främja ett gott förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I statstjänstemannalagen upptages de grundläggande bestämmelserna om tillställning av tjänst. Om ej annat är föreskrivet, tillsättes tjänst av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Enligt 6 § skall tjänst som myndighet tillsätter kungöras ledig till ansökan om Kungl. Maj:t ej bestämmer annat. Kungjord tjänst, som tillsättes av myndighet, kan i princip endast den erhålla som söker tjänsten inom föreskriven tid. Om särskilda skäl föreligger må dock även för sent inkommen ansökan prövas.

Utskottet är medvetet om att sistnämnda bestämmelse, att även *för sent inkommen ansökan* må prövas i vissa fall, kan medföra problem för myndigheterna. Utskottet anser sig emellertid kunna förutsätta att Kungl. Maj:t kommer att uppmärksamma stadgandet vid utfärdandet av tillämpningsföreskrifter till statstjänstemannalagen.

I anslutning till 6 § statstjänstemannalagen uttalar föredragande depar-

tementschefen för det fall att en ledigförklarad tjänst inte tillsättes, att den som sökt tjänsten bör anses kvarstå som sökande vid ett *nytt ledigförklarande*. Även om ett sådant betraktelsesätt är ur rättssäkerhetssynpunkt naturligt, torde inte kunna bestridas att det undantagsvis kan förorsaka vederbörande myndighet betydande olägenhet. Utskottet syftar härvid bl.a. på sådana fall då en tjänst lockat ett stort antal sökande, av vilka många under tiden fram till det nya ledigförklarandet beräknas ha erhållit andra tjänster. För sådana fall bör det enligt utskottets mening vara möjligt för myndigheten att, när tjänsten ledigförklaras på nytt, tillkännage att tidigare sökande som önskar kvarstå har att inom den nya ansökningstiden meddela myndigheten detta.

I motionerna I: 601 och II: 424 behandlas vissa problem om *statstjänstemans oavsättlighet*. Motionärerna menar att praxis visat en viss osäkerhet rörande innebörden av tjänstebegreppet. Bl.a. pekas här på de problem som uppkommer vid ändrad lönegradsplacering. Motionärerna yrkar att frågan om garanti för oavsättlighetsprincipens tillämpning i samband med inrättande av nya tjänster utredes.

Såsom motionärerna framhåller har osäkerhet gjort sig gällande i fråga om innebörden av tjänstebegreppet. Den mångtydighet som präglar begreppet har sålunda medfört svårigheter att avgöra i vad mån ändringar beträffande åligganden och förmåner av tjänst påverkar tjänstens identitet. Dessa svårigheter har i sin tur skapat besvärande oklarhet i fråga om räckvidden av vissa väsentliga principer på tjänstemannarättens område, däribland oavsättlighetsprincipen. Motionärerna hemställer om garantier för denna principens tillämpning i samband med inrättande av nya tjänster men synes med hänsyn till den motivering motionerna innehåller närmast åsyfta en utredning ägnad att klarlägga vad som konstituerar tjänstebegreppet och vilka förändringar därutinnan som påverkar tjänsternas identitet.

Beträffande de av motionärerna påtalade lönegradsplaceringarnas betydelse i detta hänseende vill utskottet erinra därom, att enligt föreliggande förslag till statstjänstemannalag frågorna om lönegradsplacering och övriga med tjänst förenade ekonomiska villkor avses skola bli föremål för förhandling i privaträttslig ordning och sålunda undandragna offentlig-rättslig reglering. Som följd härav torde, i motsats till vad föredragande departementschefen synes ha utgått från, i fortsättningen lönemässig ändring av tjänster icke i och för sig påverka tjänsternas identitet. Vissa av de antydda olägenheterna av den rådande oklarheten i fråga om tjänstebegreppet torde därigenom bortfalla. Oklarheten undanröjes emellertid icke helt genom den nu föreslagna lagstiftningen på området. Utskottet finner därför erforderligt att tjänstebegreppets närmare innebörd klarlägges genom särskild utredning. Utskottets uttalanden synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

I de föreslagna stats- och kommunaltjänstemannalagarna regleras rätten till stridsåtgärder i intressetvister inom det offentliga tjänsteområdet. I propositionen diskuteras i detta sammanhang också möjligheterna att förhindra samhällsfarliga konflikter.

Om ej annat följer av lag eller avtal får enligt 15 § statstjänstemannalagen och 3 § kommunaltjänstemannalagen lockout eller strejk vidtagas vid konflikter om sådant anställnings- eller arbetsvillkor som kan bestämmas genom avtal. I övrigt är stridsåtgärd som berör bestående anställningsförhållande icke tillåten. Sympatiåtgärd får av statstjänstemän vidtagas endast till förmån för andra statstjänstemän och av tjänstemän som avses i kommunaltjänstemannalagen endast till förmån för andra sådana tjänstemän. Tjänsteman får deltaga i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör. Arbetstagarförening får inte anordna eller föranleda stridsåtgärd som enligt lagen inte är tillåten och ej heller genom understöd eller på annat sätt medverka vid otillåten stridsåtgärd som medlem i föreningen vidtagit. Dessutom är arbetstagarförening skyldig att söka hindra eller häva av dess medlemmar vidtagna otillåtna stridsåtgärder.

Enligt påföljande paragrafer, 16 § statstjänstemannalagen och 4 § kommunaltjänstemannalagen, blir arbetstagarförening eller tjänsteman som åsidosätter sina skyldigheter enligt 15 resp. 3 §§ skadeståndsskyldig efter vad som stadgas i kollektivavtalslagen. Därjämte föreslås sådana tillägg till 20 kap. 4 § och 21 kap. 18 § brottsbalken att såsom tjänstefel ej skall anses, att ämbetsman efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör deltagit i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

I motionerna I: 716 och II: 842 framställes yrkande om *utökning av de tillåtliga stridsåtgärderna* till att omfatta lockout, strejk, blockad, bojkott och annan därmed jämförlig stridsåtgärd. Motionärerna gör gällande att såväl de offentliga arbetsgivarna som tjänstemännens företrädare vid de förhandlingar som förts dem emellan rörande huvudavtalen för den offentliga sektorn utgått från att kollektivavtalslagens bestämmelser om tillåtna stridsåtgärder skulle komma att tillämpas för de offentliga tjänstemännen. Huvudavtalen innehåller således ej någon inskränkning i vad avser arten av stridsåtgärder. Motionärerna finner det inte rimligt att i varje situation tvinga parterna att vidtaga de längst gående stridsåtgärderna för hävdande av sina intressen.

Utskottet vill först erinra om att begränsningen till lockout och strejk endast gäller bestående anställningsförhållanden. Nyanställningsblockad är alltså ett tillåtet stridsmedel. Det uppställs inte något krav på att lockout eller strejk skall vara total. En punktstrejk, som omfattar endast vissa tjänster eller grupper av tjänster är alltså tillåten. Däremot förbjödes sådana åtgärder som partiell arbetsvägran, s. k. maskning och uppsägning i syfte att öva påtryckning. Såsom föredragande departementschefen anför synes det ej finnas anledning att inom det offentliga tjänstemannaområdet

tillåta dylika stridsåtgärder vid sidan av strejk. Ej heller bör det vara tillåtet för arbetsgivaren att som stridsåtgärd innehålla del av den lön som tillkommer en tjänsteman. De möjligheter de i propositionen föreslagna stadgandena ger parterna att begränsa konflikter genom att påbjuda lockout eller strejk punktvis är enligt utskottets mening till fyllest. Utskottet avstyrker alltså förevarande motionsyrkande.

Såsom framgår av den ovan intagna redogörelsen för propositionens förslag rörande arbetskonflikter har *oorganiserad arbetstagare ej rätt att delta i stridsåtgärd*. Däremot kan han bli föremål för lockout från arbetsgivarens sida. I motionerna I: 717 och II: 841 samt I: 719 och II: 840 yrkas att även sådana arbetstagare skall tillåtas delta i strejk som beslutats av arbetstagarorganisation. Motionärerna menar att arbetsgivarens rätt att tillgripa lockout gentemot dessa tjänstemän av principiella skäl bör medföra en motsvarande rätt för tjänstemännen att ansluta sig till en i organisationsmässig ordning tillkommen strejk.

Såsom föredragande departementschefen uttalat är den i propositionen föreslagna ordningen i nu förevarande avseende mindre tillfredsställande ur principiell synpunkt. En sådan lösning synes emellertid kunna innebära olägenheter även i andra avseenden. Att oorganiserade arbetstagare vid konflikt är förbjudna att delta i en påbjuden stridsåtgärd är enligt utskottets åsikt till men för samarbetet på arbetsplatsen. Det torde också kunna förekomma att en oorganiserad tjänsteman blir utsatt för påtryckningar i syfte att få honom att solidarisera sig med sina arbetskamrater. Enligt utskottets mening är det rimligt att han beredes möjlighet härtill utan att nödgas ansluta sig till den arbetstagarförening som utlyst stridsåtgärden. En förutsättning för att fackliga stridsmedel skall kunna tillåtas inom vissa delar av den offentliga sektorn är uppenbarligen, att tjänstemännens organisationer har möjlighet att begränsa eventuella konflikter så att den statliga och kommunala verksamheten på dessa områden ej blir försatt ur spel. Med hänsyn härtill bör en oorganiserad tjänstemans rätt att delta i stridsåtgärd göras beroende av beslut från den arbetstagarförening som påbjudit åtgärden. De önskemål som utskottet, enligt vad nyss anförts, anser beaktansvärda synes samtidigt bli tillgodosedda. Utskottet förordar alltså att i 15 § andra stycket statstjänstemannalagen och 3 § andra stycket kommunaltjänstemannalagen — i stället för vad propositionen innehåller i förevarande avseende — stadgas att tjänsteman må delta i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som anordnat strejken.

Den av utskottet föreslagna lösningen påkallar ändringar även i reglerna om påföljd vid otillåten stridsåtgärd. Att av oorganiserad tjänsteman utkräva ansvar för tjänstefel i de fall den organiserade tjänstemannen endast drabbas av skadeståndspåföljd enligt kollektivavtalslagen synes inte tilltalande. Enligt utskottets mening bör även i detta hänseende de oorganise-

rade tjänstemännen jämställas med de organiserade. Vid denna ändring synes ej behöva beaktas att med medlem i förening avses även ansluten förening. Arbetstagarförening torde nämligen som förening bli skadeståndsskyldig om den deltagar i sådan av huvudorganisation anordnad eller föranledd stridsåtgärd som ej är tillåten. Utskottet förordar att i 16 § statstjänstemannalagen och 4 § kommunaltjänstemannalagen — med ändring av propositionens förslag i motsvarande delar — stadgas att skadeståndsplikt enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal inträder för tjänsteman, om han deltagar i sådan av arbetstagarförening anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 15 § första stycket statstjänstemannalagen resp. 3 § första stycket kommunaltjänstemannalagen. Vidare bör tillägget till 20 kap. 4 § brottsbalken erhålla den lydelsen, att som tjänstefel anses icke i något fall, att ämbetsman deltagar i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd efter beslut av arbetstagarförening som anordnat åtgärden.

I motionerna I: 719 och II: 840 yrkas att de föreslagna tjänstemannalagarna kompletteras med en *beredskapslag*, som anger formerna och de allmänna principerna för tvångsingripanden i fall av samhällsfarliga konflikter. En sådan lagstiftning skulle, anför motionärerna, vara att föredra framför en tjänstepliktslag som för ett särskilt fall stiftas under trycket av en tillfällig, svår situation och måhända under påverkan av en mer eller mindre affektladdad opinion.

Frågan om behovet av en beredskapslag av det slag motionärerna åsyftar diskuteras utförligt i propositionen. Vid bedömningen av denna fråga är de huvudavtal som staten och kommunförbunden — efter mönster av Saltsjöbadsavtalet — träffat med de offentliga tjänstemännens huvudorganisationer av betydelse. Enligt dessa avtal får stridsåtgärd inte vidtagas på tjänstemannansidan utan att åtgärden blivit beslutad eller medgiven av vederbörande huvudorganisation. Part som anser att konflikt är ägnad att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner kan begära förhandlingar med motparten. Om enighet ej uppnås vid förhandlingarna äger part hänskjuta frågan till särskild nämnd — statstjänstenämnden på det statliga området och centrala nämnden på det kommunala. Nämnderna är paritetiskt sammansatta och varje ledamot har en röst. Fredsplikt råder under två eller längst tre veckor från det frågan hänskjutits till nämnden. Nämndens beslut är visserligen inte bindande för parterna men trots denna begränsning torde dess uttalanden få stor betydelse för parternas ställningstaganden. Den utsträckt fredsplikt som gäller sedan frågan hänskjutits till nämnden är också, såsom departementschefen påpekar, värdefull. Att tjänstemännens organisationer ingått dessa avtal synes utskottet dessutom vara ett bevis för organisationernas vilja att handlägga frågan om vidtagande av stridsåtgärder under ansvar. Med beaktande av de erfarenheter som vunnits i fråga om betydelse

sen av motsvarande avtal på den enskilda arbetsmarknaden bedömer utskottet inte riskerna för samhällsfarliga konflikter på det offentliga området vara så uppenbara, att behov av en beredskapslag föreligger.

Enligt utskottets uppfattning skulle en beredskapslagstiftning av det slag motionärerna förespråkar ur vissa synpunkter kunna vara till nackdel. Det är således inte otänkbart att en sådan lagstiftning skulle motverka det syfte motionärerna eftersträvar, nämligen att underlätta ställningstagandet till planerade stridsåtgärder och förhindra uppkomsten av samhällsfarliga konflikter. Ej heller synes det tilltalande att tillskapa en beredskapslagstiftning enbart för det offentliga området. En lagstiftning som täcker även den privata arbetsmarknaden skulle å andra sidan säkerligen stöta på betydande svårigheter. Därtill kommer att de nyss nämnda huvudavtalen synbarligen ingåtts i syfte att därigenom eliminera behovet av en beredskapslagstiftning, ty Saltsjöbadsavtalets tillkomst har denna bakgrund. Ett bifall till motionärernas förslag skulle därför kunna rubba grunden för de, enligt utskottets mening, för arbetsfreden så betydelsefulla huvudavtalen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker således utskottet motionärernas förslag om en beredskapslagstiftning mot samhällsfarliga konflikter.

I den föreslagna statstjänstemannalagens 18 § anges vilka tjänstemän som är undantagna från disciplinär bestraffning. Brott i tjänsten av den som innehar eller uppehåller ordinarie domartjänst eller tjänst som byråchef eller därmed jämställd eller högre tjänst i statsdepartement, central förvaltningsmyndighet eller länsstyrelse skall enligt stadgandet beivras efter åtal.

I motionen II: 838 yrkas att anknytningen till byråchefsbegreppet skall slopas och stadgandet utformas med utgångspunkt från den lägsta lönegrad som får anses följa med byråchefs ställning, f. n. B 1. Motionärerna anför som grund härför att byråchefstjänsterna i statsdepartementen enligt proposition till innevarande riksdag föreslås slopade.

Utskottet vill först erinra om att den med en tjänst förenade lönen enligt statstjänstemannalagen är ett förhandlingsresultat och alltså inte ägnad att karakterisera tjänsten i de avseenden varom nu är fråga. Föredragande departementschefen påpekar också att med paragrafens uttryck jämställd eller högre tjänsteman inte avses en tjänsteman med lika eller högre lön utan en tjänsteman med ställning som sido- eller överordnad. Dessutom må framhållas att det stora flertalet byråchefstjänster, nämligen i centrala förvaltningsmyndigheter, inte beröres av departementsreformen. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet förevarande motion.

I 33 § förslaget till statstjänstemannalag regleras *d i s p o n i b i l i t e t s i n s t i t u t e t*. Enligt lagrummets första stycke är tjänsteman vid utrikesförvaltningen, krigsmakten eller polisväsendet skyldig att avgå från tjänsten,

Sammanfattning av konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 63

om det är påkallat med hänsyn till rikets bästa. I andra stycket stadgas att sälunda entledigad tjänsteman inträder i disponibilitet.

Föredragande departementschefen uttalar i specialmotiveringen, att paragrafen inte avser det fall att tjänsteman frivilligt övergår i disponibilitet. Den nya lagen hindrar icke, anför departementschefen, att disponibilitetsinstitutet liksom för närvarande inom utrikesförvaltningen användes beträffande tjänstemän, för vilka Kungl. Maj:ts förtroende är orubbat.

Det är enligt utskottets mening inte tillfredsställande, att samma form för avsked skall användas dels för tjänsteman som entledigas av hänsyn till rikets bästa och dels för tjänsteman som på grund av sina förtjänster beviljas en särskild förmån. Vilken lösning som är lämpligast för att undvika denna olägenhet torde få övervägas av Kungl. Maj:t. Utskottets uttalande synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

I motionerna I: 717 och II: 841 behandlas frågan om möjlighet till undantagande från den nya lagstiftningen. Motionärerna önskar en övergångsbestämmelse av innebörd att tjänsteman som är anställd vid tjänstemannalagarnas ikraftträdande genom anmälan skall kunna ställa sig utanför kollektiva stridsåtgärder och att för hans del skall tillämpas de vid ikraftträdandet gällande avlönings- och pensionsbestämmelserna. I motionerna påpekas att den nya lagstiftningen förändrar de offentliga tjänstemännens rättsställning avsevärt och att tanken på kollektiva stridsåtgärder är främmande för många tjänstemän.

Den av motionärerna upptagna frågan är ingående diskuterad i propositionen och även uppmärksammas inom lagrådet, vars majoritet förordar den lösning som föreslagits i motionerna. Föredragande departementschefen medger riktigheten av de synpunkter motionärerna anför men finner att olägenheterna med den ifrågasatta övergångsbestämmelsen är så betydande, att han inte anser sig böra framlägga förslag därom. Departementschefen påpekar att man under en övergångstid, som kan bli långvarig, skulle nödgas bibehålla ett system med författningsmässigt reglerade löner och andra förmåner vid sidan av systemet med kollektivavtal. Upprätthållandet av en lagstiftningsapparat för återkommande författningsändringar på löneområdet och tillämpningen av två regelkomplex skulle medföra betydande administrativa svårigheter.

Utskottet ansluter sig till departementschefens bedömning om olägenheterna med den föreslagna övergångsbestämmelsen. I detta sammanhang vill utskottet också framhålla, att innebörden av de förändringar den nya lagstiftningen medför inte får överdrivas. Man kan således erinra om att de offentliga tjänstemännens ekonomiska förmåner sedan flera år tillbaka är att se som resultat av förhandlingar mellan staten eller kommunförbund på ena sidan och tjänstemännens organisationer på andra sidan. Likaså har kollektiva stridsåtgärder förekommit på den offentliga sektorn.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet förevarande motionsyrkande.

I propositionen framlägges förslag till ändring i reglerna om arbetsdomstolens sammansättning. Enligt nuvarande bestämmelser består arbetsdomstolen av ordförande och sju ledamöter, av dem en särskild ledamot för tjänstemannamål. Ordföranden och två ledamöter förordnas bland personer, som inte kan anses företräda arbetsgivar- eller arbetstagarintressen. Av övriga ledamöter utses två efter förslag av arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd, två efter förslag av Landsorganisationen och den särskilde ledamoten efter förslag av Tjänstemännens centralorganisation. För vardera sidan förordnas enligt samma regler dubbelt så många ersättare som antalet ledamöter. Enligt huvudregeln inträder den särskilde ledamoten i stället för en av de efter Landsorganisationens förslag utsedda ledamöterna i mål där tjänstemannaförening, som icke är ansluten till Landsorganisationen, är part. De nya reglerna innebär sammanfattningsvis att staten och kommunerna tillsätter en särskild ledamot på arbetsgivar sidan, vilken i offentliga mål — d. v. s. mål vari staten eller kommun är part på arbetsgivar sidan — inträder i stället för en av de ledamöter, som utses efter förslag av arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd, samt att förslagsrätten i fråga om den särskilde tjänstemannaledamoten utvidgas till att gälla även annan huvudorganisation av tjänstemän än Tjänstemännens centralorganisation. Dessutom föreslås antalet ersättare för de efter förslag utsedda ledamöterna utökat med hälften.

Utskottet biträder propositionens förslag i förevarande del.

I detta sammanhang har utskottet behandlat motionerna I: 228 och II: 295, vari yrkas att en arbetstagarledamot i arbetsdomstolen skall utses efter förslag av Sveriges arbetares centralorganisation och att frågan om vilka andra fackorganisationer som bör få rätt att föreslå ledamöter prövas.

I remissyttrande över motionerna framhåller arbetsdomstolens ordförande, att lekmannaledamöterna inte är att betrakta som intresserepresentanter utan i stället har till uppgift att tillföra arbetsdomstolen allmän kunskap om förhållandena på arbetsmarknaden och de där utbildade rättsuppfattningarna. Ett frångående av den sedan länge beprövade ordningen i riktning mot en mera uttalad intresserepresentation skulle, enligt vad arbetsdomstolens ordförande anser, vara förenad med allvarliga olägenheter och bland annat sätta domstolens anseende för objektivitet i fara. I yttrandet understrykes vikten av att erforderlig kontinuitet upprätthålles i arbetsdomstolens rättstillämpning. En förutsättning för denna kontinuitet är emellertid, fortsätter arbetsdomstolens ordförande, att domstolens sammansättning är i möjligaste mån konstant. Ytterligare splittring i domstolens sammansättning bör därför inte accepteras utan mycket starka skäl. Arbetsdomstolens ordförande finner inte att motionärerna framfört sådana skäl för sina yrkanden och avstyrker därför bifall till motionerna.

Enligt de principer som hittills varit vägledande vid bestämmande av arbetsdomstolens sammansättning finns enligt utskottets mening ingen anledning att utöka partsrepresentationen på det sätt motionärerna föreslagit. Det kan således inte antagas att domstolen genom motionärernas förslag skulle tillföras ökad kunskap om förhållandena på arbetsmarknaden eller om de där utbildade rättsuppfattningarna. De skäl arbetsdomstolens ordförande framfört mot en utökad partsrepresentation finner utskottet övertygande. Med det anförda avstyrker utskottet förevarande motioner.

I motionerna I: 719 och II: 840 yrkas att ämbetsansvarets innebörd och utformning skall utredas. Motionärerna påpekar att man tidigare förutsatt, att frågan om utformningen av ämbetsansvaret skulle tas upp till behandling i samband med de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt men att så ej skett.

Såsom framhålles i propositionen har de nuvarande ålderdomliga och svårtolkade bestämmelserna om vilka tjänstemän som är underkastade ämbetsansvar fått kvarstå oförändrade vid de reformer som under de senaste årtiondena vidtagits på straffrättens område. Man har därvid hänvisat till de arbetsrättsliga konsekvenser som en omarbetning av dessa regler skulle medföra. Den meningen har uttalats, att ämbetsansvarets omfattning berodde av den fortsatta behandlingen av problemet om tjänstemännens förhandlingsrätt och därmed sammanhängande spörsmål. Sedan detta problem genom den i förevarande proposition föreslagna lagstiftningen nu bringats till en lösning och sambandet mellan ämbetsansvar och förhandlingsrätt i huvudsak brutits, synes tiden vara mogen för en allmän översyn av ämbetsansvarets innebörd och utformning. Utskottet förordar därför att frågan blir föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning.

Utöver det ovan anförda har de i propositionen framlagda förslagen och de av departementschefen i anslutning därtill gjorda uttalandena inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

A. att riksdagen, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen, med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning beträffande statstjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller avtal om

arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande statstjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839 i motsvarande delar, samt med avslag å motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller lagfäst överläggningsrätt för statstjänstemän, måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 60, framlagda förslaget till 3 § statstjänstemannalagen — för sin del antaga nämnda förslag med den ändring att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

3 §.

I anställningsförhållande — — — — — i avtal.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten, *arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester*;

c) anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i denna lag eller i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Konungens, riksdagens eller myndighets beslutanderätt.

Har avtal — — — — — utan verkan.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets arbetsuppgifter *eller* ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten;

c) anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i denna lag eller i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Konungens, riksdagens eller myndighets beslutanderätt.

B. att riksdagen, under samma förutsättning som under **A**, med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning beträffande kommunaltjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839 i motsvarande delar, samt med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller förslaget

Sammanfattning konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 67

till 2 § kommunaltjänstemannalagen med undantag för frågan om avtal om arbetstidens förläggning,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller lagfäst överläggningsrätt för kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gäller den icke reglerade kommunala förvaltningen,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till 2 § kommunaltjänstemannalagen — för sin del antaga nämnda förslag med den ändring att lagrummet erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

2 §.

I anställningsförhållande ————— i avtal.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen, *arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester*;

c) anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

Har avtal — — — — — utan verkan.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter *eller* ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen;

c) anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

C. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller frågan om tillåtliga konfliktåtgärder, måtte bifalla förevarande proposition i vad den avser 15 § första stycket förslaget till statstjänstemannalag och 3 § första stycket förslaget till kommunaltjänstemannalag;

D. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller oorganiserades strejkrätt, samt

2) motionerna I: 719 och II: 840 i motsvarande delar, samt med avslag å motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller förslaget till 3 § andra stycket kommunaltjänstemannalagen, måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda förslagen till 15 och 16 §§ statstjänstemannalagen och 3 och 4 §§ kommunaltjänstemannalagen samt till ändring i 20 kap. 4 § brottsbalken — för sin del antaga nämnda förslag i vad de icke omfattas av utskottets hemställan under C med den ändring att lagrummen erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Statstjänstemannalagen

15 §.

Tjänsteman må deltaga i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som *han tillhör*.

Arbestagarförening må — — — — — häva den.

Om skyldighet — — — — — särskilda bestämmelser.

Tjänsteman må deltaga i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som *anordnat strejken*.

16 §.

Om från statens sida förfares i strid mot 15 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 15 § tredje stycket, skall staten eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller *medlem i arbetstagarförening*, om *medlemmen* deltagar i sådan av *föreningen* anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 15 § första stycket.

Mål om — — — — — avses där.

Om från statens sida förfares i strid mot 15 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 15 § tredje stycket, skall staten eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller *tjänsteman*, om *han* deltagar i sådan av *arbetstagarförening* anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 15 § första stycket.

Kommunaltjänstemannalagen

3 §.

Tjänsteman må deltaga i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som *han tillhör*.

Arbetstagarförening må — — — — — häva den.

Om skyldighet — — — — — särskilda bestämmelser.

Tjänsteman må deltaga i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som *anordnat strejken*.

4 §.

Om kommun förfar i strid mot 3 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 3 § tredje stycket, skall kommunen eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller medlem i arbetstagarförening, om medlemmen deltagit i sådan av föreningen anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 3 § första stycket.

Mål om — — — — — avses där.

Om kommun förfar i strid mot 3 § första stycket eller om arbetstagarförening åsidosätter vad som åligger den enligt 3 § tredje stycket, skall kommunen eller föreningen, även om förpliktelse till följd av kollektivavtal ej åsidosatts, ersätta uppkommen skada enligt de grunder som anges i 8 och 9 §§ lagen om kollektivavtal. Detsamma gäller tjänsteman, om han deltagit i sådan av arbetstagarförening anordnad eller föranledd stridsåtgärd som icke är tillåten enligt 3 § första stycket.

Brottsbalken

20 KAP.

4 §.

Åsidosätter ämbetsman — — — — — eller suspension.

Är felet — — — — — ett år.

Som tjänstefel anses icke i något fall, att ämbetsman *efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör* deltagit i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

Som tjänstefel anses icke i något fall, att ämbetsman deltagit i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd *efter beslut av arbetstagarförening som anordnat åtgärden*.

E. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å motionen II: 838, måtte bifalla förevarande proposition i vad den gäller 18 § förslaget till statstjänstemannalag;

F. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, måtte bifalla förevarande proposition i vad den avser förslagen till statstjänstemannalag och kommunaltjänstemannalag, i den mån de icke omfattas av utskottets hemställan ovan, med undantag för förslagen till övergångsbestämmelser;

G. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller möjlighet till undantagande från den nya lagstiftningen, måtte bifalla förevarande proposition i vad den avser förslagen till övergångsbestämmelser till statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannalagen;

H. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å motionerna I: 228 och II: 295, i vad däri yrkas lagändring, måtte bifalla det genom förevarande proposition framlagda förslaget till ändring i lagen om arbetsdomstol;

I. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å motionerna I: 719 och II: 840, i vad de gäller yrkandet om beredskapslagstiftning, måtte bifalla förevarande proposition i vad den icke omfattas av utskottets hemställan ovan;

J. att riksdagen, i anledning av det genom förevarande proposition framlagda förslaget till 33 § statstjänstemannalagen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om disponibilitetsinstitutet;

K. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 601 och II: 424, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande statstjänstemans oavsättlighet;

L. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 719 och II: 840, i vad de gäller tjänstemannaansvaret, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om behovet av utredning rörande ämbetsansvaret;

Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 år 1965 71

M. att motionerna I: 228 och II: 295, i vad de gäller yrkandet om utredning rörande arbetsdomstolens sammansättning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

N. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 601 och II: 424,
- 2) motionerna I: 716 och II: 842,
- 3) motionerna I: 717 och II: 841 samt
- 4) motionerna I: 719 och II: 840,

i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 maj 1965

På sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Damström, Källqvist, Herne-lius, Dahl, Lennart Geijer*, Thorsten Larsson och Erik Filip Petersson;

från andra kammaren: fru Ekendahl, herrar Nilsson i Östersund, Fredriksson, Boo, Edlund, Henningsson, Wiklund* och Werbro.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

vid utskottets hemställan under A och B
av herrar *Strand, Damström, Dahl*, fru *Ekendahl*, herrar *Nilsson* i Östersund, *Fredriksson* och *Henningsson*, vilka ansett,

1) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 55 med orden »Såsom motionärerna påpekat» och slutar med orden »ledighet än semester» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill erinra om att arbetsgivare på den privata arbetsmarknaden inte sällan förbehållit sig bestämmanderätten i frågor om arbetstidens förläggning. Enligt utskottets mening är det oundgängligen nödvändigt att den offentlige arbetsgivaren har bestämmanderätten i dessa frågor beträffande sådana områden som exempelvis försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Utskottet anser sig inte kunna acceptera en ord-

ning som gör denna bestämmanderätt beroende av i vilken grad de offentliga förhandlingsorganen kan hävda det allmännas intressen. Även om behovet av ett avtalsförbud är mindre framträdande på andra områden än de nyss uppräknade torde det, som departementschefen påpekar, inte vara möjligt att avgränsa dessa. Frågor om arbetstidens förläggning är uppenbarligen av väsentlig betydelse för arbetstagarna. Det synes därför kunna förutsättas att vederbörande arbetsgivare — liksom hittills — vid behov samråder med de anställda och deras organisationer i dessa frågor. Till betydelsen av att myndigheterna upptar överläggningar med de anställda, när så kan anses befogat, återkommer utskottet i nästa avsnitt.

Vad utskottet sålunda anfört gäller i huvudsak även rätten till annan ledighet än semester. Förbudet mot avtal i detta avseende är närmast att se som en konsekvens av avtalsförbudet rörande arbetstidens förläggning.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet förevarande motionsyrkanden.»

2) att utskottet bort hemställa,

»A. att riksdagen, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning beträffande statstjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester samt lagfäst överläggningsrätt, allt beträffande statstjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande statstjänstemän, måtte bifalla förevarande proposition, nr 60, i vad den avser 3 § förslaget till statstjänstemannalag;

B. att riksdagen, under samma förutsättning som under A, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gäller förslaget till 2 § kommunaltjänstemannalagen med undantag för frågan om avtal om rätt till annan ledighet än semester,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gäller avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester samt lagfäst överläggningsrätt, allt beträffande kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gäller den icke reglerade kommunala förvaltningen samt avtal om arbets-

tidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester
beträffande kommunaltjänstemän,
måtte bifalla förevarande proposition i vad den avser 2 §
förslaget till kommunaltjänstemannalag;»

Särskilda yttranden

1) i anslutning till utskottets hemställan under H av herrar *Källqvist, Hernelius, Thorsten Larsson, Erik Filip Petersson, Boo, Edlund* och *Werbö*, vilka anfört:

»Därest utvecklingen skulle visa att behov föreligger av en översyn av reglerna om arbetsdomstolens sammansättning torde frågan därom upptas senare.»

2) i anslutning till utskottets hemställan under I av herrar *Källqvist, Hernelius* och *Edlund*, vilka anfört:

»Utan att därför för närvarande komma till annan slutsats än utskottet gjort, vill vi framhålla att en beredskapslagstiftning skulle innebära vissa fördelar. I förväg skulle då klarhet vinnas om innehållet i en lagstiftning, som eljest skulle bli provisorisk och måhända tillkomma under trycket av en tillfällig opinion i en svår situation. Detta vore ur rättssäkerhetssynpunkt en fördel för de grupper som kan förväntas bli föremål för en sådan punkt-lagstiftning. Om de erfarenheter som efterhand kommer att vinnas av den nya lagstiftningen skulle bekräfta vad ovan anförts, torde frågan få prövas på nytt.»